
Dr. Kovács Gyula:

**AZ ANYÁK ÁLTAL AZ ÚJSZÜLÖTTEK
SÉRELMÉRE ELKÖVETETT ÖLÉSI
CSELEKMÉNYEK BÜNTETŐJOGI
SZABÁLYOZÁSA**

**Tanulmány az Ügyészek Országos Egyesülete és a legfőbb
ügyész által — Kozma Sándor emlékére — hirdetett
tudományos pályázatra.¹**

Lektorálta:

**Dr. Lékó Eszter
legfőbb ügyészségi tanácsos
osztályvezető-helyettes ügyész**

Budapest, 2001

¹ A tanulmány eredeti címe: Újszülött megölése. A jelenlegi változatot kibővítettem és lektorom észrevételei alapján kiegészítettem.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
I. BEVEZETÉS	3
II. TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS	5
1. Az élet elleni bűncselekmények megítélése a történelem folyamán	5
2. A magyar jogfejlődés	6
2.1. A gyermekölés szabályozása az 1878. évi V. törvénycikkben	9
2.2. A cselekmény büntetőjogi megítélése a Csemegi-kódexet követően	11
III. AZ ÚJSZÜLÖTT MEGÖLÉSE A SZÁMADATOK TÜKRÉBEN	14
1. A jogerős bírói határozattal befejeződött ügyek alakulása	14
2. Az elkövetést kiváltó okok és körülmények, mint a bűncselekmények indítékai	16
3. Az elkövetés módszere, eszköze	17
IV. A BŰNCSELEKMÉNY TÉNYÁLLÁSI ELEMELI	19
1. A bűncselekmény tárgya, a tárgyi oldal elemei	19
1.1. A jogi tárgy	19
1.2. Elkövetési tárgy	19
1.3. Elkövetési magatartás	19
1.4. Eredmény — ok-okozati összefüggés	20
1.5. Szituációs ismérvek — az elkövetés ideje	20
1.6. Kísérlet és előkészület, az önkéntes elállás	22
2. A bűncselekmény alanya, az alanyi oldal elemei	23
2.1. Alany	23
2.2. Bűnösség	24
2.3. A társtettesség és a részesség problematikája	24
3. A bűncselekményi egység és a halmazat kérdései	25
V. A BIZONYÍTÁS PROBLEMATIKÁJA	26
1. A bizonyítás és a bizonyítás tárgyának fogalma	26
2. Az újszülött megölése nyomozásának sajátosságai	26
VI. AZ ÚJ TÉNYÁLLÁS MEGALAPOZOTTSÁGÁNAK KÉRDÉSEI	30
Forrás- és irodalomjegyzék	33
1. Felhasznált irodalom	33
2. Dokumentumok	33
2. Felhasznált szoftverek	33
3. Bibliográfia	33
MELLÉKLETEK	35

„Vagy mesterségesen szabadulunk meg a gyerektől, vagy úgy nézünk rá, mint szerencsétlenségre, a vigyázatlanság következményére, ami még ocsmányabb.”

(Lev Tolsztoj)²

I.

BEVEZETÉS

Az újszülött megölése bűncselekmény tényállását a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény³ (a továbbiakban: törvény) 40. §-a 1999. március 1-jével iktatta a Büntető Törvénykönyv (a továbbiakban: Btk.) rendszerébe. Ezzel a Btk. 166/A. §-a az emberölés új, enyhébben minősülő alakzatát poenalizálta, amelynek értelmében az a nő, aki születő gyermekét a szülés alatt, vagy megszületett gyermekét közvetlenül a szülés után megöli, büntetést követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A törvény miniszteri indokolása szerint az új tényállás megalkotását elsődlegesen az a körülmény hívta életre, hogy a szülő nő — különösen a titkolt terhesség esetében — a szülési folyamat során kivételes testi és lelki állapotban van, amely sok esetben a beszámítási képességre is kihatással lehet. Másodlagos okként az szerepel, hogy a törvény 39. §-a új, minősített emberölésként határozta meg a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére történő elkövetést.⁴ Ezzel a gyermekölési cselekmények — a büntetés kiszabásában is — szükségképpen mindig súlyosabban minősülnének a korábbi szabályozásnál, amely szerint a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után, a szülő nő által az újszülött sérelmére elkövetett emberölés az emberölés alapeseteként minősült.

További problémaként említhető, hogy a Btk. 166/A. §-ának beiktatása hiányában a 87. és 87/A. §-ok⁵ együttes alkalmazása azt eredményezné, hogy a bíróságoknak azokban az esetekben is a minősített emberölés miatt kellene kimondaniuk a szülő nő bűnösségét, amelyekben előzőleg az emberölés alapesete miatt állapították meg felelőségüket. Ez pedig ahhoz a nem kívánatos helyzethez vezetne, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött

² Kristó Nagy István (szerk.): Bölcsességek könyve, 207. oldal (Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1983).

³ A törvényt az Országgyűlés az 1998. december 22-i ülésnapján fogadta el, és a megalkotásától számítva negyvenhetedik alkalommal módosította a Btk.-t.

⁴ „A büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha az emberölést tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el” [Btk. 166. § (2) bekezdés i) pontja].

személy sérelmére elkövetett cselekmények vonatkozásában a Btk. szigorúbb megítélése differenciálatlan lenne.

Megjegyzendő továbbá, hogy az emberölési ügyekben követett ítélkezési gyakorlat alakulása is azt mutatta, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények megítélése általában enyhébb a többi emberölési esetnél. A gyermekölés privilegizált tényállásának bevezetésével a törvény tulajdonképpen e bírói gyakorlathoz igazodott.

Az első magyar büntető törvénykönyv, az 1878. évi V. törvénycikk 284. §-a ismerte a gyermekölés tényállását, amelyet az az anya követett el, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülést követően megölte. Az 1961. évi V. törvény az emberölésnek ezt az enyhébben minősülő esetét nem tartotta fenn azzal az indokkal, hogy a Csemegi kódex megalkotása idején fennállt viszonyokhoz képest a nők társadalmi helyzetében, a házassági köteléken kívül született gyermek jogállásában, a társadalmi és gazdasági viszonyokban bekövetkezett alapvető változásokra figyelemmel a privilegizált eset fenntartása szükségtelessé vált.

A cselekmény enyhébben minősített esetként való megjelenítése egyebekben nem a sértett személyének eltérő megítélésből fakad. A miniszteri indokolás szerint az újszülött megölése ugyanolyan bűncselekmény, mint bármely más természetes személy megölése. A törvény éppen ezért arra az elkövetési magatartásra van tekintettel, ami a szülés folyamán, vagy a szülést közvetlen követően történik, vagyis a szülő nőnek a szüléskori állapotából indul ki, és az enyhébb megítélést erre építi rá. A bírói gyakorlat ezt a helyzetet értékelte korábban, amikor a 166. § szerinti emberölés miatt az enyhítő szakasz alkalmazásával zömében az öt éves alsó határ alatt szabta ki a büntetést.⁶ Az új tényállás a két évtől nyolc évig terjedő büntetési tétel meghatározásával keretet adott a büntetés kiszabás számára, anélkül hogy a bírói gyakorlatnak az enyhítő szakaszhoz kellene folyamodnia.⁷

E tanulmány célja, hogy bemutassa e delictumot történeti fejlődésében, a számadatok tükrében és dogmatikájában, valamint kitérjen a bizonyítás nehézségeire, továbbá megvizsgálja, ad absurdum megkérdőjelezze az új tényállás beiktatásának megalapozottságát.

⁵ A hivatkozott szakaszok a büntetés enyhítésének feltételeit szabályozzák.

⁶ Lásd az 1. számú mellékletet!

⁷ Forrás: A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény 40. §-ához fűzött miniszteri indokolás.

„... aki nem akar gyermekeket nevelni, mi köze annak a mi jövőnkhez?”

Veres Péter⁸

II.

TÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS

1. Az élet elleni bűncselekmények megítélése a történelem folyamán

Az élet elleni bűncselekmények megítélése minden időben és minden korban a történelmi, társadalmi, gazdasági viszonyoktól, illetőleg ezek fejlettségi szintjétől meghatározott. Ezért, mint minden bűnözési jelenség, úgy az élet elleni bűnözés is, kizárólag történeti szemléletű közelítésben vizsgálható. A történeti szemléletű elemzés hiányában ugyanis nem érthetnénk meg e rendkívül magas fokú társadalmi veszélyességgel bíró delictum alaktani és oksági kérdéseit, s nem nyerhetnénk megfelelő kiindulási alapot a megelőzéshez sem.

E bűncselekmények elbírálása a társadalmi fejlődés egyes szakaszaiban meglehetősen nagy eltéréseket mutat. Történelmi tények igazolják, hogy a társadalmi fejlődés különböző fokán nem mindig esett és esik egybe az emberölés egyéni, közösségi, valamint állami és társadalmi fogadtatása.

Az emberi élet fontosságának szélsőséges értékelését mutatja egyebek között, hogy a történeti fejlődés bizonyos szakaszán egyes jogok szerint az ölés körébe tartozott különböző állatok elpusztítása ugyanúgy, mint az ezek által okozott életvesztés, valamint a klasszikus értelemben vett emberölési cselekmények. E delictumok történeti felfogását végigkövetve megállapítható tehát, hogy még az emberölés fogalma, a büntetőjogi védelem kezdete, terjedelme és határa meghatározása is a társadalmi, gazdasági és tudományos fejlődés eredménye.

A történeti visszatekintés alapján teljes joggal állítható, hogy az élet elleni bűncselekménytípusok sorában nincs még egy olyan, amelyet annyira eltérően értékeltek volna, mint a gyermekölést. A gyermekölés *„a legnagyobb mértékben sérti a már civilizált népek szánalomérzetét. Ugyanakkor azonban a történelem azt mutatja, hogy némely korszak társadalmának szánalomérzetét egyáltalán nem váltotta ki.”*⁹ E bűncselekmény a fejlettség

⁸ Kristó: 557. oldal.

⁹ Marton Géza: A bűncselekmény kriminológiai fogalma, 9–10. oldal (Székesfehérvár, 1907).

legalacsonyabb fokán álló népeknél nem tartozott az erkölcstelen, a korai rabszolgatartó társadalmakban pedig a jogellenes cselekmények közé. Kezdetben a nyomorék vagy éppen a szülés után közvetlenül életképtelennek vagy csökkent életképességűnek ítélt újszülöttek különböző módon (szikláról való ledobással, vízbefojtással stb.) történő megölése általánosan elfogadott szokás, illetve hagyomány volt.

Az ókori Rómában a családfőt megillető hatalmi jogosultságok közül több szempontból is kiemelkedik az apai hatalom (*patria potestas*), amely alatt a római jogban a családfőnek a családjához tartozó szabad személyek fölötti teljes magánjogi uralma értendő. A családfőt (*pater familias*) személyileg a pozitív jogosultságok körében megillette — többek között — a gyermek élete és halála feletti rendelkezés (*ius vitae necisque*); az elsőszülöttek kivételével a gyermekkivétel joga (*ius exponendi*) és a gyermekeladás joga (*ius vendendi*).¹⁰

Az emberiség történetének egészen korai szakaszában a gyermekölés a természeti viszonyok között élő népeknél mintegy társadalmi érdeket szolgáló általánosan elterjedt jelenség és egy sajátos gyakorlati népességpolitika eszköze volt, s végső soron a szükséges népességi létszamarányok biztosítását szolgálta. E bűncselekmény a szülők erőszakos önvédelmi eszközévé vált az éhínség, a betegség és a túlnépesedéssel járó egyéb bajok ellen.

A megállapítottak mellett az is figyelmet érdemel, hogy számos népnél a gyermekölés eredendően ismeretlen volt. Így például az Andaman-szigeteken,¹¹ Kambodzsában, az ókori Egyiptomban, Samoán,¹² Thébában,¹³ s nem volt elterjedt Új-Zélandon sem. Azoknál a népeknél, ahol a gyermekeket megtartották, ott végig nagy szeretettel gondoskodtak felnevelésükről. E megállapítás érvényes még azokra a nációkra is, ahol egyébként a gyermekölés szokása elterjedt volt.¹⁴

2. A magyar jogfejlődés

Hazai jogunkban korábbi törvényeink az emberölésnek különböző neveit ismerték. Így gyilkosság alatt értették az előre megfontolt szándékkal elkövetett ölést, amelynek súlyosabb eseteit kiemelték, és mint hűtlenséget büntették a rokongyilkosságot, továbbá bizonyos oltalom alatt álló személyek (az ország rendes bíráinak, zászlósainak, főispánoknak, káptalan tagjainak stb.) megölését, majd később a rablógyilkosságot és a mérgezést. A gyilkosság fogalma mellett kifejlődött az egyszerű szándékos ölés, az indulatból történő ölés, s a vétkes emberölés. A gyilkosság büntetése régi jogunk szerint a halál, több esetben bizonyos

¹⁰ Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és institúciói, 239. oldal (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996).

¹¹ Szigetsor a Bengáli-öböl keleti részén, a Nicobar-szigetekkel együtt Indiához tartoznak, székhelye Port Blair; 1858–1945 között indiai fegyenctelep.

¹² (Hajós-szigetek, Navigátorok), Polinézia egyik szigetcsoportja a Nagyóceánban, Észak-keletre a Fidzsi-szigetektől.

¹³ Az ókori Felső-Egyiptom fővárosának görög neve.

¹⁴ Forrás: Bakóczy Antal: Az emberölés, 19–39. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984).

súlyosításokkal végrehajtva; valamint a vérdíj megítélése az örökösök javára. Az emberölés többi alakjainál hosszú időközön keresztül az egyezkedés volt szokásban.

A bűncselekmények, melyekre Szent István dekrétumainak II. könyve büntetést szabott, három nagy csoportba különíthetők el.¹⁵ A második csoportba foglalt, a magánosok javai ellen elkövetett bűncselekmények sorát az emberölés nyitotta meg, amely a következő alakban nyert szabályozást: ha valaki mást véletlenségből öl meg; ha szabad ember másnak szolgáját öli meg, ha ispán, jóra való vitéz, vagy közrendű ember felesége véret ontja, mikoris a büntetése böjtölés és ötven, tíz, illetve öt tinó szolgáltatása; külön tartott büntetést a szándékos emberölés, melyet a tettes haragra gerjedvén és felfuvalkodván, kevélységből követ el; inkább magánjogi vétség, ha szolga másnak szolgáját öli meg; ily esetben a gyilkos szolgának ura a megölt szolga fele árával tartozott ennek urát kielégíteni, ha módjában volt, ellenkező esetben a gyilkos szolgát negyvennapos böjtölés után el kellett adni; ha szolga szabad embert ölt meg, a gyilkost ura megválthatta száz tíz tinóval, vagy tartozott kiadni. Inkább az általános békeség biztosítását célozta a következő törvényhely: „*aki embert karddal öl, azon kard által vesszen el*”.¹⁶

A magánosok javai ellen elkövetett bűncselekmények meghatározása és büntetése tárgyában I. Endre király Edictuma¹⁷ kifejezetten csak az emberölésről szól, midőn a 6. §-ban elrendeli, hogy: „*Aki papi személyt vagy akár világi embert ölt volna, a régi mód szerint lakoljon bűneiért.*”, — tehát Szent István törvényeinek rendelkezése alá essék, mégis úgy látszik, hogy Endre nemcsak az emberölést, de egyéb magán büntetéseket is súlyosabb büntetéssel sújt, mint Szent István, mert midőn a 6. § zárómondatában megparancsolja, hogy „*vérontástól, ragadozástól és egyéb bosszúság s erőszak vételétől minden ember tartózkodjék*”, e norma megszegőit fő- és jószágvesztéssel rendeli büntetni.

Szent László tizennyolc évig tartó uralkodása alatt (1077–1095) számos törvény alkotásával járult hozzá az életnek jogi keretekbe foglalásához. Három könyv tartalmazza decretumait. A büntetőjog körébe sorozható parancsolatai és tilalmai — úgy, mint a Szent István törvényeiben meghatározottak — három csoportba foglalhatók.¹⁸ A második csoport foglalta össze a magánosok javai elleni bűncselekményeket, itt első helyen említendő az emberölésről szóló II. 8. articulus, amely szerint: „*Aki kivont karddal embert öl, vessék tömlőcbe a király ítélete szerint és osszák három részre minden vagyonát (...). 1. § Ebből két rész illesse a megöltnek rokonságát, a harmadikat adják a gyilkos fiainak és feleségének. 2. § Ha pedig száz tíz pénznél kevesebb vagyonra lenne, szabadságát is veszítse el*”.¹⁹

Werbőczy István Hármaskönyve²⁰ a II. rész 43. cím 5. §-ában a cselekményt a következőképpen rendelte büntetni: „*5. § Mindazáltal tudnunk kell, hogy az asszonyok és nők ellen is abban az esetben, ha közülök valamelyik a férjét vagy szülőjét, avagy saját magzatait gonoszul megöli vagy megöleti (mivelhogy ez hűtlenség vétkének számába esik) épen, mint a férfiak ellen, főbenjáró ítéletet kell hozni és kimondani.*”²¹

Nagy részletességgel szabályozta az 1792. évi javaslat a II. könyv XIX. cikkében a homicidiumot,²² amelynek a szándék fokai, a sértett személye és az elkövetés módjaira tekintettel többféle nemét különböztette meg. Külön szólt a parricidiumról,²³

¹⁵ Az első csoportot alkották a vallás elleni bűncselekmények; a második csoportba igazodtak a magánosok javai ellen elkövetett büntettek és a harmadik csoportba a közösséget sértő delictumok tartoztak.

¹⁶ Angyal Pál: Szent István és a büntetőjog, 45. oldal (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1939).

¹⁷ I. Endre rendeletének eredeti címe: Andreae Primi Edictum sive Constitutiones; a hét szakaszból álló törvényrendeleteket a Corpus Iuris Hungarici első kiadói (Mossóczi Zakariás és Telegdi Miklós püspök) Bonfinius történeti elbeszélése nyomán szerkesztették és iktatták a törvények közé.

¹⁸ Lásd: a 15. számú lábjegyzetben írtakat!

¹⁹ Forrás: Angyal Pál: I. Endre és Szent László büntetőtörvényei, 6–9. oldal (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1941).

²⁰ A mű eredeti címe: Tripartitum Opus Juris Consuetudinarii Incltyi Regni Hungariae per Magistrum Stephanis de Werbewcz Personalis Praesentiae Regle Majestatis Locum Tenentem: Accuratissime Editum (Nemes Magyarország szokásjogának Hármaskönyve, melyet Werbőczy István, a Királyi Felsőség jelenlétének helytartója a legnagyobb gondjal készítet).

²¹ Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen: Werbőczy István Hármaskönyve, 307. oldal (Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1897).

²² Emberölés.

²³ Parricidium vagy parieidium a római jogban annyi, mint: a) felségsértés büntetése, ide értve a római állam ellen elkövetett mindennemű súlyosabb bűncselekményt, b) apagyilkosság, c) általában: rokongyilkosság.

infanticidiumról,²⁴ a procuratio abortusról,²⁵ az expositio infantumról,²⁶ az assassiniumról,²⁷ intoxicationról²⁸ és végül a propicidiumról.²⁹

Az 1792. évi javaslat XXI. artikulusa a csecsemőgyilkosságot a következőképpen szabályozta:

„1. § Az újszülött gyermek megölését nevezzük csecsemőgyilkosságnak; ha ugyanis a születést követő hosszabb időköz elteltével ölik meg a szülők gyermekeiket, akkor az ilyen gonosztett már gyermekgyilkosság, amelyről az előző szakaszban szó volt.

2. § E büntetést többnyire a házasságon kívül született gyermekek ellen szokták elkövetni. Éppen ezért, hogy ez megelőzhető legyen, a leányanyákat, nemcsak addig, amíg a terhüket méhükben hordozzák, hanem azután is, hogy megszülettek magzatukat, tilos büntetés vagy akár a templomokban, akár egyebütt történő megszegyenyítés alá vonni. Sőt: közülük mindazoknak, akik kellő időben jelentkeznek az illetékes hatóságnál, a köz részéről minden segítséget meg kell adni, hogy attól is kártalanítást kaphassanak, aki terhességüknek okozója volt.

3. § Még az sem követelmény, hogy a méhének terhét hordozó nő közvetlenül jelentkezzen a hatóságnál. Elegendő az is, ha állapotát a szülés előtt közhítelű személynek felfedi, e személy lehet vérrokona is; s ez a személy azután, a nála jelentkezett nő bármiféle zaklatása nélkül, a szükséges intézkedések megtétele céljából jelenti a tényt a hatóságnak. Egyébként, csecsemőgyilkosság esetében a terhesség előzetes elhallgatása mindig súlyosbító körülménynek, s a csecsemő vértlen halála esetén gondatlanságnak számítandó be.

4. § Az anyának nemcsak a saját maga által kezdeményezett bármely olyan tette számít csecsemőgyilkosságnak, amelynek rendes és az anya előtt is ismert folyamata szerint a csecsemő halála bekövetkezett, hanem a csecsemő élete fenntartásához szükséges anyai kötelesség gonosz szándékú elmulasztása is csecsemőgyilkossággá büntethető.

5. § Részes e büntettségben, aki akár tanáccsal, akár tettekkel hozzájárul akár a terhesség, akár a szülés eltitkolásához, avagy bármiféle módon okot ad arra, hogy csecsemőgyilkosság követség el. Ha pedig a teherbeesés okozója, vagy a csecsemőgyilkos nő szülei biztatták fel őt a tett elkövetésére, különösen, ha magánál a csecsemőgyilkosság aktusánál is segítettek, mindenkor súlyosabban kell bünhődniük, mint az idegeneknek, és a körülmények különbözősége szerint akár a csecsemőgyilkos nővel azonos büntetésnek kell őket alávetni.

6. § Végül: a büntetést a gondatlanságnak és a szándékosságnak a bűntény összes körülményeiből kihámozandó arányosításával kell kiszabni, az emberölésről szóló szakaszban foglaltak figyelembevételével.”³⁰

Rendkívül figyelemre méltó az 1843. évi javaslat álláspontja is, amely az osztályozásnál a praemeditációt³¹ vette alapul, de a legsúlyosabb büntetést, az életfogytiglani rabságot csak néhány kiemelt esetben (rokonölés, rablógyilkosság, bérgyilkosság stb.) szabta ki; a rendes büntetés tizennyolc évi rabság volt, de amennyiben különös kegyetlenséggel követték el a cselekményt: huszonnégy év. A javaslat a gyilkosság mellett — a bajor Btk. nyomán — a szándékos emberölést is szabályozta, amelynek jellemzője az előre meg nem fontolt, erős felindulásban keletkezett és e felindulás alatt végre is hajtott ölési szándék volt.³²

A magyar büntetőjog hosszú ideig súlyosbított halálbüntetéssel szankcionálta a gyermekölést elkövetett anyát.

²⁴ Gyermekölés.

²⁵ Annyi, mint az elvetélés előidézése, korabeli terminológia szerint: magzatüzés.

²⁶ Gyermekkitétel.

²⁷ Bérgyilkosság, orgyilkosság.

²⁸ Mérgezés.

²⁹ Öngyilkosság.

³⁰ Hajdú Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet, 466–467. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971).

³¹ Előre megfontolás.

³² Forrás: Angyal Pál: Az emberi élet elleni bűncselekmények és a párviadal, 6–7. oldal [a továbbiakban: Angyal (Athaneum Irodalmi és Nyomda Rt., Budapest, 1928)].

Még a XIX. század elején is a halálbüntetés volt a jellemző és csak később lépett helyébe az úgynevezett időleges rabság, illetve amennyiben a gyermek halálát a szülés eltitkolása, s a segély hiánya idézte elő: az időleges fogság. A XVIII. században e büntetés megelőzésére elrendelték a viselős hajadonok megseprűzését (*virgatio per carnificem*), illetve a községi előljáróság felügyelete alá helyezésüket. A községi előljáróságokat is büntetéssel sújtották, ha az előírt megelőzési szabályokat nem tartották be, egy 1795-ben kelt helytartói intézkedés pedig elrendelte a szülőházak létesítését. Az 1792. évi javaslat ugyan külön fejezetben szól a gyermekölésről, de még, mint homicidiumot bünteti; az 1843. évi javaslat már mindenképpen külön szabályozza e delictumot, amelyet enyhébben rendelt büntetni (tízévi, illetve ötévi rabsággal). A javaslat 136. §-a büntetés alá vonta azt a házasságon kívül teherbe esett személyt, aki szándékosan, azon célzattal, hogy gyermeke meghaljon, olyan állapotba helyeztette magát, amelyben szüléskor a szükséges segítséget nélkülöznie kellett.

2.1. A gyermekölés szabályozása az 1878. évi V. törvénycikkben

Az 1878. évi V. törvénycikk a büntettekről és vétségekről (Btk.), valamint az 1879. évi XL. törvénycikk a kihágásokról (Kbt.) alkották az első magyar törvénnyé lett teljes büntető kódexeket.

A Btk. általános és különös részre oszlott, ezek pedig kilenc, illetve negyvenhárom fejezetre és folyamatos számozás mellett 486 szakaszra tagolódtak. A kihágási büntető törvénykönyv ugyancsak kettő részből és összesen 145 paragrafusból állt.

A Btk. általános részének beosztása fejezetenként: bevezető intézkedések, a törvény hatálya, a büntetések, a kísérlet, a részesség, a szándék és gondatlanság, a beszámítást kizáró vagy enyhítő okok, a bűnhalmazat, a bűnvádi eljárás megindítását és a büntetés végrehajtását kizáró okok.

A Btk. különös része a rokonbűncselekményeket együtt tárgyalta. Ezek öt csoportba sorolhatók: az uralkodó és az állam elleni bűncselekmények (I–VIII. fejezet); a társadalmi rend (IX–XIII. fejezet); az egyesek személye és vagyona (XIV–XXXVI. fejezet); a közbiztonság elleni bűncselekmények (XXXVII–XL. fejezet), majd megint az állam-, illetve az államigazgatás rendje elleni bűncselekmények és a hivatali bűncselekmények (XLI–XLII. fejezet).³³

Az 1878. évi V. törvénycikk — hasonlóan a külföldi büntető kódexekhez — az emberölés fogalmi köréből kiemelt néhány tényállást és ezeket külön szankcionálta, illetve privilegizálta. A kiválasztást és az enyhébb büntetést mind a tettesnek, mind a sértettnek sajtáságos körülményei indokolták, mind pedig a társadalmi felfogás vonta maga után. A Csemegi-kódex vonatkoztatott szabályai szerint az emberölésnek ilyen különös nemei voltak: a gyermekölés (Btk. 284. §); a kívánságra való ölés (Btk. 282. §); az öngyilkosságnál való részesség [Btk. 283. § (1) bekezdés]; és az amerikai párbaj [Btk. 283. § (3) bekezdés].

A Btk. 284. §-a gyermekölés alatt az újszülött törvénytelen gyermeknek az anya által elkövetett megölését értette, amelyet a jelzett szakasz a következőképpen szabályozott: „Azon

³³ Forrás: Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet, 281–282. oldal (Osiris Kiadó, Budapest, 1996).

anya, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli: öt évig terjedő börtönnel büntetendő”.

A gyermekölésnek az emberölés köréből való kiemelését az indokolta, hogy a cselekmény megítélése az adott korban megváltozott, amely szerint a figyelem az ártatlan áldozatról a büntettet elkövető nőre terelődött. A jogalkotót az a felismerés vezette, hogy a gyermekét megölő nő a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után olyan speciális testi és lelki állapotban van, amely bűnösségét — kiváltképpen, ha megölt gyermeke törvénytelen születésű — jelentékenyen enyhíti.

Angyal Pál szerint e delictum „különtartásának és enyhébb büntetésének főbb indokai:

a) a házasságon kívül teherbe esett nő sajátlagos lelkiállapota, mely a ballépés elkövetésétől a szülésig folyton tart, sőt azután sem szűnik meg azonnal; a teherbenlét eltitkolása, a szégyentől, meggyalázástól való félelem mind olyannyira deprimálják³⁴ a nőt s ellen álló erejét oly fokban gyengítik, hogy a legkisebb motívumra is elhatározza magát annak a cselekménynek elkövetésére, mely szabadulást jelent a nyomasztó érzésektől; ez az indok azonban csak a házasságon kívül teherbe esett nővel szemben bír jelentőséggel;

b) a szülő nő testi állapota, mely az orvostudományi tapasztalatok szerint oly kivételes helyzetbe juttatják a nőt, hogy annak a cselekménye bűnösség szempontjából jelentékenyen enyhébb, mint az e körülmények nem léteiben elkövetett ölés; a szüléssel járó testi fájdalmak, a nagyfokú vérvesztés s az ezzel járó egyéb körülmények elerőtlenítik a nőt testileg és lelkileg s mintegy hajlamosítják annak a cselekménynek elkövetésére, melynek tárgya egyszersmind szenvedéseinek előidézője;

c) a gyermektartás és felnevelés költségeitől való félelem, tehát egy merőben gazdasági forrásból eredő ok, mely egymagában ugyan alig értékelhető s a büntetés-lefokozást nem indokolhatja, de összefüggésben a többivel még sem hagyható figyelmen kívül;

d) felemlíthető végül még az az indok is, melyre már Mittermaier utal, hogy t. i. a szülőnő azért is könnyebben határozza el magát gyermekének megölésére, mert a szülés alatti vagy éppen csak megszült gyermeket mintegy még testrészenek tekinti, mellyel szabadon rendelkezhetik”.³⁵

A gyermekölés törvényi tényállása a hatályos büntetőjogi szabályozástól annyiban különbözik, hogy a Csemegi-kódexben poenalizált delictum elkövetési tárgya kizárólagosan házasságon kívül született gyermek lehetett, ezért ehelyütt csak a passzív alannyal kívánok foglalkozni.

A gyermek házasságon kívül születtségének kérdése a Curia 5. számú döntésével jól példázható. Eszerint ugyanis „a Btk. 284. §-ának rendelkezése azon férjes nőre, ki a házasságának tartama alatt születendő gyermekét megöli, azon esetre sem nyerhet alkalmazást, ha gyermekét nem férjével, hanem akár a házasság tartama alatt, akár a házasság létrejötte előtt mással nemzette, s hogy ebből következőleg az olyan nő, a fennforgó körülményeknek megfelelően az emberélet elleni büntettek nézve főnálló általános szabályok szerint büntetendő”.³⁶

E problematikát a következő eseti döntés is megvilágítja: „Az a nő, akinek a férje él, mindaddig, amíg ettől törvényesen el nem választott, házasságon kívül állónak nem tekinthető; a törvényből merített anyagi okból helyesen tagadta meg tehát az esküdtbíróság a Btk. 284. §-ában körülírt büntett megállapítására irányuló

³⁴ Deprimált: lenyomott, levert; mai terminológia szerint e kifejezés a depresszióval rokon.

³⁵ Angyal: 49–50. oldal.

³⁶ Büntetőjogi Határozatok Tára I. kötet, 132. 1.

kisegítő kérdések feltevését, mit a védő azon az alapon indítványozott, hogy vádlottnak újszülött gyermekét nem a férj nemzette. (K. 7345/1910. B. V. 175.)³⁷

2.2. A cselekmény büntetőjogi megítélése a Csemegi-kódexet követően

Magyarország felszabadulása után az Alkotmány megalkotását követően³⁸ — a kor politikai szellemének megfelelően — szükségessé vált a büntetőjog új, szocialista alapjainak megteremtése. Az egész büntetőjogi szabályozást magában foglaló törvénykönyv létrehozásának azonban nem voltak meg a feltételei, így csak a büntető törvénykönyv általános része született meg az 1950. évi II. törvénnyel (Btá.). Ez a korábbi kódex általános részét váltotta fel.

A régi törvénykönyv egyéb rendelkezései számos módosítással és kiegészítéssel egészen 1962-ig hatályban maradtak. A sok modifikáció és kiegészítés következményeképpen csaknem áttekinthetlenné vált joganyagot az Igazságügyi Minisztérium rendszerezte és hivatalos kiadványban tette közzé.³⁹

Több évi előkészítő munka eredményeként 1961-ben jött létre az első átfogó szocialista magyar büntetőkódex, a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve (Btk.), az 1961. évi V. törvény, amely egységesen szabályozta a büntetőjog egész anyagát.⁴⁰ Az új Btk. és az azt életbe léptető 1962. évi 10. törvényerejű rendelet 1962. július 1-jén lépett hatályba, s ezzel a magyar büntető jogalkotás bizonyos értelemben a büntetőjog kodifikáción nyugvó szabályozásának elvéhez tért vissza.⁴¹

Az 1961. évi V. törvény alkalmazásának több mint másfél évtizedében eredményesen védelmezte a szocialista társadalmi rendet, az állampolgárok személyét és jogait, hozzájárult a közrend és a közbiztonság megszilárdításához.

Az 1970-es évek elején indult meg a büntető jogszabályok korszerűsítése. E folyamat a Btk. 1971. évi módosításával kezdődött, amely megteremtette a bűncselekmények súly szerinti felosztását büntettekre és vétségekre, szűkítette a halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények körét, a társadalmi-gazdasági fejlődésnek megfelelően jelentősen módosította a közlekedési, a népgazdaság elleni és a vagyon elleni bűncselekmények szabályozását. Az újabb — 1973. évi — módosítás biztosította a feltételeket ahhoz, hogy a bíróságok a jogpolitikai irányelveknek megfelelő, differenciált büntetéskiszabási gyakorlatot folytassanak, és szélesebb körben alkalmazhassanak vagyoni hátránnyal járó büntetéseket.

1974-ben a szigorított őrizetre és az alkoholisták munkaterápiás intézeti gyógykezelésére alkotott jogszabályok a társadalom hatékony védelmét biztosították a különösen veszélyes visszaeső bűnözéssel és a bűnözésben igen nagy szerepet játszó alkoholizmussal szemben.

1975-ben új jogszabályok jelentek meg a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról. Ezek alapján kiépült a hivatásos és társadalmi pártfogók hálózata, és az elítéltek a korábnál nagyobb segítséget kaptak ahhoz, hogy büntetésük letöltése után megfelelően beilleszkedjenek a társadalomba, ne lépjenek ismét a bűnözés útjára.

E részleges kiegészítések és módosítások ellenére szükségessé vált az addigi jogfejlődést összegező és továbbfejlesztő, új Büntető Törvénykönyv megalkotása.⁴² Az új kódexet a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény hatálybaléptetéséről és végrehajtásáról rendelkező 1979. évi 5. törvényerejű rendelet (Btké.) 1979. július 1-jével léptette életbe.

Az 1961. évi V. törvény az emberölésnek ezt az enyhébben minősülő esetét nem tartotta fenn azzal az indokkal, hogy a Csemegi-kódex megalkotása idején meglévő viszonyokhoz képest a nők társadalmi helyzetében, a házassági köteléken kívül született gyermek jogállásában, a társadalmi és gazdasági viszonyokban bekövetkezett alapvető változásokra

³⁷ Angyal Pál – Isaák Gyula: Büntető Törvénykönyv a büntettekéről és vétségekről, 291–292. oldal (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1937).

³⁸ Az 1949. évi XX. törvény, a Magyar (Nép)köztársaság Alkotmánya 1949. augusztus 20-án került kihirdetésre. Címét az 1989. évi XXXI. törvény 38. § (1) bekezdése módosította.

³⁹ Ez volt a hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása (BHÖ).

⁴⁰ Forrás: Kádár – Moldoványi (szerk.): Büntető Törvénykönyv, 15–17. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979).

⁴¹ Forrás: Mezey: 332. oldal.

⁴² Forrás: Kádár – Moldoványi: ugyanott.

figyelemmel a cselekmény privilegizálása szükségtelenné vált. A hatályos Büntető Törvénykönyv osztotta ezen álláspontot.

Azok a társadalmi viszonyok, amelyek százhusz évvel korábban fennállottak a mai szemlélettel nem, vagy legalábbis a nagyon elmaradott felfogás esetén igazolhatók, de teljesen megszűntnek mégsem tekinthetők. Mint korábban szó volt róla, az 1998. évi LXXXVII. törvény 40. §-a az újszülött megölésének sui generis bűncselekményként történő szabályozását ezért nem is ezzel indokolta, hanem azzal az empirikus ténnyel, hogy a titkolt terhesség esetén a szülő nő rendszerint a mások segítségével lefolyt szülési folyamat során ténylegesen kivételes testi és lelki állapotban van, és ez az állapota a beszámítási képességére is kihatással lehet.

A sok éves ítélkezési gyakorlat tapasztalatai alapján elmondható, hogy ez a jogi értékelés egyrészt abban jut kifejezésre, hogy a szülő nő részéről a szülés alatt vagy közvetlenül ezt követően megvalósított ölési cselekmény esetében — a Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelvének útmutatását követve — a bíróság az emberölés minősített esetének, különösképpen a cselekménynek előre kiterveltként vagy aljas indokból való minősítését úgyszólván soha nem állapította meg; másrészt pedig a büntetékiszabási gyakorlat vizsgálata arra utal, hogy a bíróságok ilyen esetekben a törvényi büntetési tétel minimumában szabták ki a főbüntetést, sőt ezen a téren tipikusnak volt mondható az enyhítő rendelkezés alkalmazása is.

A bíróságok ezt annak ellenére így gyakorolták, hogy a már hivatkozott 15. számú Irányelv a büntetékiszabási gyakorlat irányításával kapcsolatban hangsúlyozottan hívta fel a figyelmet arra, hogy az újszülöttek megölése esetén az elkövető javára kétségtelenül jelentkező nyomatékos enyhítő körülmények sem feltétlenül eredményezhetik az ilyen ölési cselekményekkel kapcsolatban az enyhítő rendelkezés általános, szinte főszabályként való alkalmazását.

„5. Az újszülötteknek a szülés tartama alatt vagy közvetlenül ezt követően az anya által történő megölése esetén a büntetés kiszabásánál az igényel alapos vizsgálatot, hogy az a különleges állapot, amely az újszülött világrahozatalával jár, kihatott-e az elkövető beszámítási képességére.

Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a szülő nőt milyen ok vezette az újszülött megölésére. A házasságon kívül szülő nő esetében azt is figyelembe kell venni, hogy a társadalmi rosszallás a tudatilag elmaradott környezetben még olyan súllyal nehezédhet az elkövetőre, hogy az motiválhatja a cselekmény elkövetését. Egyebekben azonban nincs társadalmi, erkölcsi és jogi alapja annak, hogy újszülöttek megölése esetén általánossá válják a törvényi büntetési tétel legkisebb mértékén aluli büntetések kiszabása.

Az a körülmény, hogy az elkövetők nem készülnek fel a gyermekszülésre, nem veszik igénybe az általánosan biztosított orvosi kezelést és ellátást, egymagában nem alapozza meg az ölési cselekmény előre kitervelten elkövetettként minősítését.”⁴³

⁴³ A Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelve az élet és a testi épség büntetőjogi védelméről IV. 5.

A bevezetőben említettem volt, hogy eddigieken túlmenően az újszülött megölése törvényi tényállásának életrehívását és az emberölésnél enyhébb büntetési tétellel fenyegetettségét szükségessé tette az a körülmény is, hogy a Btk. 166. § (2) bekezdés i) pontjának az 1998. évi LXXXVII. törvény 39. §-ának (1) bekezdésével való kiegészítése folytán a tizenkettedik életévét be nem töltött gyermekkorú megölése az emberölésnek a legsúlyosabb büntetési tétellel fenyegetett minősített esetévé vált, ezenfelül a Btk. 87/A. §-ának az 1997. évi LXIII. törvény 6. §-ával történt módosítása következtében erre a bűncselekményre a törvényben előírt büntetési tétel alsó határánál enyhébb büntetés kiszabására csak kivételesen kerülhetett sor. Az újszülött megölésének a Btk. 166. § szerinti értékelése tehát ahhoz a nem kívánt következményhez vezetne, hogy az újszülött sérelmére elkövetett ölési cselekmények a legszigorúbb büntetési tétel alkalmazását eredményeznék, és ez a kellő differenciáltság hiányára utalna.⁴⁴

Az európai országok büntető kódexei az anyák által újszülötteik sérelmére elkövetett emberölést általában privilegizált esetként szabályozzák. Az a kitétel sem szerepel a törvényi tényállásokban, hogy házasságon kívül szülessen a gyermek. Egyedül a német büntető törvénykönyv rendelkezik úgy, hogy „*az az anya, aki házasságon kívül született gyermekét a szülés közben, vagy közvetlenül azután megöli, legalább három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő*”.

Az osztrák büntető törvénykönyv külön szabályozza a gyermeknek a szülésnél való megölését: „*az anya, aki gyermekét a szülés alatt, vagy amíg még a szülés lefolyásának hatása alatt áll megöli, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő*”.

A spanyol Btk. ugyancsak enyhébben rendeli büntetni az újszülött megölését: „*az anya, aki szegényének elrejtése végett újszülött gyermekét megöli, rövidebb tartamú szabadságvesztéssel büntetendő. Ugyanígy büntetendők az anya szülei, ha az anya szegényének elrejtése végett követik el a cselekményt*”.

A francia büntető kódex is külön poenalizálja az újszülött sérelmére elkövetett emberölést: „*az anya, aki akár tettesként, akár részesként újszülött gyermekét megöli, tíztől húsz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ez a rendelkezés azonban a társtettesekre és más elkövetőkre nem terjed ki*”.

⁴⁴ Berkes György (szerk.): Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára, 378–379. oldal (HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 1999).

„...az anyákban van valami, ami alatta marad, és ami fölébe is emelkedik a józan észnek. Az anyának ösztöne van. A teremtés végtelen és kiszámíthatatlan akarata él benne, az vezérli tetteit.”

(Victor Hugo)⁴⁵

III.

AZ ÚJSZÜLÖTT MEGÖLÉSE A SZÁMADATOK TÜKRÉBEN⁴⁶

1. A jogerős bírói határozattal befejeződött ügyek alakulása

A Legfőbb Ügyészség Büntetőbírósági Főosztálya 1992. II. félévének elejétől 2000. I. félévének végéig terjedő időszakban jogerős bírói határozattal befejezett kilencvenhat olyan ügyet vizsgált meg, ahol az anyák újszülöttjeik sérelmére követtek el emberölést. A kilencvenhat ügyben kilencvennyolc vádlott bűnössége nyert megállapítást.⁴⁷

A vizsgálat — többek között — fényt derített arra, hogy e bűncselekmény-kategóriában 1994-től emelkedés volt tapasztalható, és az 1997. évi átmeneti csökkenés után 1998-ban, illetve 1999-ben komolyabb növekedés mutatkozott.⁴⁸

A bűncselekmények területi megoszlását tekintve megállapítható, hogy a kérdéses időszakban Pest, Jász–Nagykun–Szolnok és Szabolcs–Szatmár–Bereg megyékben volt a legtöbb elkövető (tíz-tíz fő), a fővárosban nyolc, míg Komárom–Esztergom megyében egy sem. Hajdú–Bihar, Nógrád és Zala megyékben mindössze egy-egy főt regisztráltak.⁴⁹

Az elkövetők többsége (80,6 %) tizennyolc és harmincnégy év közötti volt (ez élettani okok miatt természetes), a fiatalok aránya 18,4 %-ot tett ki, egyikük alig haladta túl a tizennegyedik, három a tizenötödik, öt pedig a tizenhatodik életévét.⁵⁰

⁴⁵ Kristó: 28. oldal.

⁴⁶ E fejezet elkészítéséhez — az idézett és hivatkozott műveken túl — felhasználtam a Legfőbb Ügyészség Büntetőbírósági Főosztályának az anyák által újszülöttjeik sérelmére elkövetett emberölések vizsgálatáról szóló BF. 1831/2000. számú jelentését.

⁴⁷ 2000-ben az ismertté vált bűncselekmények száma 450.673 volt, ez 10,9 %-kal kevesebb, mint amennyit 1999-ben regisztráltak. A befejezett emberölések (ideértve az újszülött megölését is) aránya 18,8 %-kal (250-ról 203-ra), az emberölés kísérletek (hozzászámítva az újszülött megölése kísérletét is) hányada pedig 7,3 %-kal (164-ről 152-re) csökkent. A szándékos testi sértések mutatói 1,4 %-kal (10.748-ról 10.901-re) emelkedtek. (Forrás: Összefoglaló adatok az egységes rendőrségi és ügyészségi statisztika adataiból.)

⁴⁸ Lásd a 2. számú mellékletet!

⁴⁹ Lásd a 3. számú mellékletet!

⁵⁰ Lásd a 4. számú mellékletet!

Az elkövetők iskolai végzettségét görcső alá véve megállapítható, hogy közel fele (46,9 %) elvégezte az általános iskola nyolc osztályát, és jelentős (40,8 %) a szakmunkás-képzőt, illetve a középiskolát végzettek aránya is.

Az iskolázottsági szintet részleteiben vizsgálva kitűnik, hogy a vádlottak nem a társadalom legelmaradottabb rétegeiből kerültek ki. Ugyanakkor általános az egészségügyi tájékozatlanság, kevesen, vagy csak időszakonként védekeztek a fogamzás ellen. A fiataloknál gyakori az alkalmi, ismeretlen partnerrel való együttlétből eredő teherbe esés. Jellemző továbbá a családi, munkahelyi, iskolai környezet közömbössége.⁵¹

Az elkövetők foglalkozás szerinti megoszlását tekintve figyelemre méltó, hogy a bűncselekmények elkövetésének időpontjában 29,6 %-a dolgozott ténylegesen, ez az arány az 1992-ben végzett vizsgálat szerint 55,1 % volt. Tanulmányait végezte, a háztartást vezette, illetve gyermekgondozási segélyen volt az elkövetők 42,9 %-a, amely arány a korábbi vizsgálatnál 37,0 %-ot tett ki. Aggasztóan emelkedett a munkanélküliek száma: az 1992-es vizsgálat az elkövetők között mindösszesen öt munkanélkülit talált. Meg kell említeni azt is, hogy sok esetben a vádlottak házastársa, élettársa sem dolgozott, illetve rendszeres szociális segélyben részesült.

Az elkövetők foglalkozásának vizsgálatakor külön szót kell ejteni arról, hogy két vádlott főállású anya volt, kettő segédápoló, egy pedig szociális gondozó. Három vádlott végzett egészségügyi szakközépiskolát, közülük ketten ápolónőként dolgoztak a bűncselekmény elkövetése idején.⁵²

A vádlottak 44,9 %-a hajadon volt. Ez az arány arra enged következtetni, hogy a bűncselekmény-kategóriánál a társadalmi megbélyegzés, a szégyenérzet továbbra sem elhanyagolható motivációs tényező, különösen a vidéki településeken.⁵³

Az elkövetők családi állapota, valamint az újszülött áldozat származása — a bűncselekmény jellegéből eredően — szoros kapcsolatban áll a cselekményt befolyásoló egyéb feltételekkel.

Továbbra is a házasságon kívüli kapcsolatból származó újszülöttek sérelmére elkövetett bűncselekmények a leggyakoribbak. Ez a megállapítás egyezik a korábbi vizsgálatok tapasztalataival.

Az alanyi oldalt vizsgálva jellemző az is, hogy kilencvennyolc vádlottból mindössze kettő volt büntetve, közülük az egyik újszülöttjének megölését több rendbeli lopás büntette miatt

⁵¹ Lásd az 5. számú mellékletet.

⁵² Lásd a 6. számú mellékletet!

⁵³ Lásd a 7. számú mellékletet!

folyamatban lévő büntetőeljárás hatálya alatt követte el. A másik vádlott kriminológiai visszaeső, mivel a Fővárosi Bíróság alkalmatlan tárgyon elkövetett emberölés bűntette miatt végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte.

Öt vádlottnál volt megállapítható, hogy gyermekei közül egy fogyatékos vagy súlyos, gyógyíthatatlan betegségben szenved, és e körülmény is közrejátszott az ölési cselekmény végrehajtásában.

Két vádlottnál a bűncselekmény elkövetése alkoholista, züllött életmódjukkal függött össze. Közülük az egyik korábban már állami gondozásba adta három gyermekét és a negyediket ölte meg; a másíknak pedig két gyermeke intézetben, kettő a nagyszülőknél nevelkedett, és az ötödik sérelmére követte el a bűncselekményt.

Az elkövetők közül harminc (30,6 %) egy-két gyermeket; tizenhét (17,3 %) három-négy gyermeket, nyolc (8,2 %) öt-hat gyermeket nevelt.⁵⁴

2. Az elkövetést kiváltó okok és körülmények, mint a bűncselekmények indítékai

A Legfőbb Ügyészség vizsgálata is rámutatott arra, hogy az a régi felfogás, amely szerint erkölcsileg elítélendő a házasságon kívül szülő nő, ma sincs teljesen kiveszőben. Különösen faluhelyen és kisebb településeken szégyenérzetből és a környezete megvetésétől tartva hajtották végre tettüket a fiatalkorú és a negyven év körüli elkövetők, akik több gyermeket neveltek vagy már unokájuk volt.

Az objektív tényezők, mint például a megoldatlan lakáshelyzet, a nehéz megélhetési körülmények és a családi környezet negatív megnyilvánulásai az esetek többségében meghatározó szerepet játszottak. A rendezetlen családi háttér valamennyi leányanya esetében motiválta a bűncselekmény elkövetését. Ilyen motivációs tényező volt még a házassági, élettársi közösségben élő elkövetőknél az, hogy a család anyagi gondokkal küszködött, a férj italozott vagy a meglévő gyermek súlyos egészségkárosodásban szenvedett. A cselekmények indítékai között mindössze egyetlen ügyben volt felfedezhető egyfajta kényelmi szempont, vagyis az elért anyagi színvonal megtartására való törekvés.

A tárgyi oldalon számolni kell azzal is, hogy a kellő felvilágosítás hiányában még mindig nem eléggé ismertek azok a kedvezmények, amelyeket az állam a gyermekvállalással összefüggésben biztosít. A fiatalkorú elkövetők nagy többsége, de az idősebb korosztály is feltűnően tájékozatlan és közömbös a fogamzásgátlással szemben, és a terhesség-megszakítás legális lehetőségeit illetően.

⁵⁴ Lásd a 8. számú mellékletet!

Megdöböntő az elkövető környezetének közömbössége. A terhesség kilenc hónapja alatt a kilencvenhat ügyben a család, a munkahely, az iskola és az egészségügyi szervek nem észleltek és nem tettek semmit. A mindennapi élettapasztalatokat figyelembe véve, nehezen képzelhető el, hogy a terhességet valóban titokban lehet tartani. E kételyeimet erősíti meg az a tény is, hogy az újszülöttek sérelmére elkövetett ölési cselekmények során a büntetőeljárás sok esetben a szomszédok, munkatársak bejelentése, feljelentése alapján indult meg.

3. Az elkövetés módszere, eszköze

Az újszülött megölése elkövetési magatartása az emberöléssel egyezően nyitott, a cselekmény bármilyen, a csecsemő halálát eredményező tevéssel vagy mulasztással megvalósítható.

A vizsgált ügyekben az elkövetők a terhességet és a szülést is titkolták, ezért olyan elkövetési módot választottak, amely megakadályozta az élve született, vagy az éppen születő gyermeket az életjel adásában, ez ugyanis elárulta, leleplezte volna a szülő nőt.

Ez a kényszerhelyzet, valamint a szüléssel együtt járó fizikai és pszichikai állapot az elkövetési módok változatos, de mégis tipikus körét határozta meg.

A főbb elkövetési módok az alábbiak szerint csoportosíthatók:

- a) megfullasztás, amelynek leggyakoribb változata az újszülött légzőnyílásainak puha tárggyal, kézzel, lábbal való befedése, a WC-be, árnyékszékbe, vízzel teli fürdőkádba, illetve vödörbe szülés, vízbe dobás;
- b) zsinegelés vagy megfojtás;
- c) ellátatlanság (kihülés, kiszáradás, kivéreztetés a köldökzsinóron át);
- d) agyonverés, valamint szűrő-, vágóeszköz használata, a nyak, illetve a mellkas átszúrása, átvágása;
- e) az újszülött nagy erővel földhöz, illetve falhoz csapása;
- f) bizonyos esetekben a tetem előrehaladott bomlása miatt az elkövetés módszere és a halál közvetlen oka nem volt megállapítható.⁵⁵

A vizsgált ügyekben a leggyakoribb elkövetési mód a gondozás, ellátás hiánya volt, majd a megfullasztás, amelynek változatai közül a leggyakoribb a WC-be, árnyékszékbe szülés. Tizenhét anya megfojtással okoztat újszülöttje halálát.

A fiatalokú tettesekre a durvább elkövetés volt a jellemző, leginkább a szűrő-vágó-, ütőeszközök használata, illetve az újszülött földhöz vagy falhoz csapódása. Tizennégy

elkövető valósította meg a bűncselekményt ily módon. Ezeket a brutális módszereket elsősorban lélektani szempontokból indokolt megkülönböztetni, mivel itt az anyák már kénytelenek voltak hozzányúlni gyermekük testéhez, és bizonyos erőt kellett kifejtteniük. A jelzett esetekben tehát fokozott aktivitásról, nagyobb elszántságról beszélhetünk.

⁵⁵ Forrás: az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Elemző és Koordinációs Igazgatóság tájékoztatója a bűnözés és bűnüldözés alakulásáról 1999. évben (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 1999), valamint általam, a megyei (budapesti) rendőr-főkapitányságok vizsgálati és nyomozó szervei vezetőivel készített személyes interjú.

„... mikor a gólya jó,
jobb, ha barátiás érzés köt össze végkép:
így több szeretetet kap a gyermek — a nő
sokszor a picinyét ölelve csókolja férjét.

(Francis Jammes)⁵⁶

IV.

A BŰNCSELEKMÉNY TÉNYÁLLÁSI ELEMEI⁵⁷

1. A bűncselekmény tárgya, a tárgyi oldal elemei

1.1. A jogi tárgy

A cselekmény jogi tárgya az emberi élet, közelebbről az újszülött élethez való jogának büntetőjogi védelme.

1.2. Elkövetési tárgy

A cselekmény passzív alanya az újszülött. Az emberi élet a szülési folyamat megindulásától, a magzatnak az anya testétől való elszakadásának kezdetétől, az úgynevezett tolófájások megindulásától értékelhető büntetőjogi értelemben életnek.

Az újszülött megölésének passzív alanya csak élve született gyermek lehet. Az adott tényállás szempontjából csupán annak van büntetőjogi relevanciája, hogy az újszülött élve jött-e a világra, vagy sem, annak nincs, hogy a gyermek egyébként életképes volt-e, vagy bármilyen, első látásra is felismerhető testi fogyatékoságban, torzulásban szenvedett-e.

Angyal Pál, a már hivatkozott művében így ír erről: „a gyermekölés tevékenységi tárgya a házasságon kívül született gyermek. A gyermeknek élveszületettnek kell lennie. Halvaszületett gyermeken elkövetett, egyébként alkalmas ölési cselekmény tevékenységi tárgy hiányában nem bűncselekmény. A gyermek életképessége nem szükséges.”⁵⁸

1.3. Elkövetési magatartás

Az elkövetési magatartás tekintetében a tényállás az emberöléssel egyezően nyitott, a cselekmény bármilyen, az újszülött halálát eredményező magatartással megvalósítható. Ebből

⁵⁶ Kristó: 337. oldal.

⁵⁷ E fejezet elkészítéséhez — az idézett és hivatkozott műveken túl — felhasználtam a CompLex CD Jogtárban megjelenő hatályos Btk. kommentárt (KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2000. novemberi szám), valamint Blaskó Béla (szerk.): Büntetőjog. Különös Rész I., 36–38. oldal (Rejtjel Kiadó, Budapest, 1999).

⁵⁸ Angyal: 51–56. oldal.

következően a bűncselekmény mind tevással, mind mulasztással elkövethető, a több évtizedes ítélkezési tapasztalatok azt mutatják, hogy az egyenes ölési szándék fennállása tekinthető általánosnak, mind az aktív, mind a passzív elkövetési magatartás esetében.⁵⁹

A Csemegi-kódexben poenalizált gyermekölés tekintetében „*az elkövetési tevékenység a törvény szavai szerint abban áll, hogy a tettes a gyermeket megöli, tehát annak halálát akár tevése, akár mulasztása által előidézzi. Mégis nem mindennemű életpusztítás esik ide; a törvény két oldalról is korlátoz, amennyiben kijelenti, hogy csak a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után elkövetett és csupán a szándékos ölés esik a Btk. 284. §-a alá.*”⁶⁰

1.4. Eredmény — ok-okozati összefüggés

Az újszülött megölése — az emberöléshez hasonlóan — materiális bűncselekmény, ami a passzív alany halála beálltával válik befejezetté.⁶¹ A materiális bűncselekmény megvalósulásához azonban nem elegendő az eredmény bekövetkezése, szükségszerű, hogy az elkövető magatartása és az eredmény között ok-okozati kapcsolat álljon fenn. Ennek elemző vizsgálata az eljárás során nem mellőzhető. A vizsgálatnak egyrészt választ kell adnia arra a kérdésre, hogy van-e okozati kapcsolat a terhelti magatartás és a bekövetkezett eredmény között, másrészt arra, hogy ezt a kapcsolatot a terhelt tudata átfogta-e a cselekmény megvalósításakor. Az okozati kapcsolat hiánya az elkövető tudatától függetlenül kizárja a büntetőjogi felelősség megállapítását.

1.5. Szituációs ismérvek — az elkövetés ideje

A privilegizált eset megállapíthatóságának feltétele, hogy az ölési cselekmény végrehajtására vagy a szülés alatt, vagy közvetlenül azután kerüljön sor. E fogalmakkal kapcsolatban a jogalkotó a törvény miniszteri indokolásában nem ad értelmezést, ennek kidolgozása tehát nyilvánvalóan a bírói gyakorlatra vár.

Megítélésem szerint az emberölésnél kifejtett jogirodalmi álláspontnak megfelelően szülés alatt elkövetett a cselekmény, ha a magzat elválása az anya méhétől megkezdődött, a tolófájások megindultak, és ennél fogva külső behatás a kezdődő élet kioltását vonja maga után. Ha ugyanis a beavatkozás bár a szülési fájdalmak megkezdődése után, de a méhen belül lévő magzatot érinti, magzatelhajtás valósul meg.

A közvetlen szülés utáni elkövetettség meghatározása már korántsem ennyire egyértelmű. A hatályos kommentár-kísérletekre alapozva ilyenek minősül az az elkövetői magatartás,

⁵⁹ Vessd össze a III. fejezet 3. pontjában foglaltakkal!

⁶⁰ Angyal: ugyanott.

⁶¹ Ezt az úgynevezett nyitott törvényi tényállást a jogirodalom, illetve a jogtudományok művelői szükségképpen eredmény-bűncselekménynek is nevezik.

amikor a gyermek teste már teljes egészében elhagyta az anyaméhet. Kérdés azonban, hogy ezen időponton túl megállapítható-e a fenti privilegizált eset, és ha igen, úgy van-e ennek egzakt módon meghatározható időbeli korlátja? Létezik olyan álláspont, amely szerint a gyermek megszületését követően akár órákig fennállhat az a különleges testi és lelki állapot, amely a fenti törvényhely alkalmazását lehetővé teszi.⁶² Tekintettel arra, hogy e tárgyban olyan szakkérdések merülhetnek fel, amelyek különleges szakértelmet igényelnek, igazságügyi orvos szakértő igénybevétele alig nélkülözhető.

Angyal Pál így ír e témáról: „Szülés alatt követtetik el a cselekmény, ha a gyermek testének oly részei is kiváltak már az anyaméhéből, amelyekre gyakorolt külső behatás a kezdődő élet megsemmisülését vonhatja maga után, és ily kívülről eszközölt tevékenység fogantatott; a magzatnak bár a szülési fájdalmak kezdődése után, de a méhben való megőlése: magzatelhajtás. Közvetlenül a szülés után elkövetettnek veendő az ölés, midőn a gyermek teste már egészen elhagyta az anyaméhet; ez utóbbi esetben gyakran nehéz megállapítani, vajjon nem az ú. n. rohamos szülés, illetve a köldökzsinóron keresztül történt elvérzés idézte-e elő a halálos eredményt.”⁶³

E tárgykörrel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság a BF. IV. 1467/1999/3. számú ítéletében a következőket fejtette ki:

A privilegizált gyermekölés esetében megkívánt, közvetlenül a szülés utáni elkövetési idő nem jelöl meg bizonyos időhatárt, amely alatt a gyermek megölésének be kell következnie. A törvényi szabályozás ilyen módosítása a jelenlegi biológiai ismeretekre alapozottan mintegy vélelmezi, hogy ebben az időszakban az anya testi és pszichés állapota rendkívüli, az a szüléssel összefüggésben a szokásos működésétől mindenképpen eltérő. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint percekkel a szülés lezajlása után nem helytálló, egyben szükségtelen a különleges testi és lelki állapot meglétének vizsgálata és megkérdőjelezése.

Az ügyben elfogadott igazságügyi orvos szakértői vélemény is tartalmazza, hogy általában 72 órára tehető az a szüléshez kapcsolódó periódus, amikor még a szülés által befolyásolt biológiai mechanizmusok működnek. A méhlepény leválásakor vérvesztés keletkezik, relatív oxigénhiányos állapot alakul ki, és néhány órát igényel a vérvesztés átállása is, ez pedig mindenképpen a szülés utáni időszak.

Jóllehet ennek az ügynek a vádlottja könnyű, spontán szülés után percekkel fizikailag már jól érezte magát, azonban a megváltozott biológiai helyzetben a szervezet helyreállása néhány perc elteltével még csak megkezdődött. Ilyen rövid idővel a szülés után a törvény mindenképpen privilegizálja az újszülött megölését, és nem tehető különbség az első vagy sokadik szülés, illetve a szülés menetének egyéni adottságoktól is függő lefolyásából adódó eltérések alapján.

Emellett az sem kétséges, hogy a vádlott az elkövetéskor felfokozott lelkiállapotban volt. Az igazságügyi elmeorvos szakértő a pathológiás irányú lelki állapot vagy tudatzavart állapot fennállását ugyan kizárta, ez azonban csupán a Btk. 24. §-ának alkalmazhatósága szempontjából bír jelentőséggel.

A szakértő igénybe vételét indokolja az a körülmény is, hogy a fenti tényállás eleve az anya különleges testi és lelki állapotának büntetőjogi értékelését tükrözi, ezzel összefüggésben vizsgálendő, hogy a szülő nő nem volt-e a Btk. 24. § hatálya alá eső tudatállapotban, tekintettel arra, hogy ebben az esetben e szakasz rendelkezései az irányadók.

A Btk. 24. § (1) bekezdése értelmében nem büntethető, aki a cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában — így különösen elmebetegségben, gyengeelméjűségben, szellemi leépülésben, tudatzavarban vagy személyiségzavarban — követi el, amely képtelenné teszi a cselekmény következményeinek felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. A (2) bekezdés pedig kimondja, hogy a büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a cselekmény következményeinek felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.

⁶² Az 1843. évi törvényjavaslat meghatározta azt az időt, amelyen belül elkövetett ölés még a privilegizált gyermekölés keretében esett: e kritikus idő a javaslat szerint három nap volt.

⁶³ Angyal: ugyanott.

Megjegyzendő, hogy egyes vélemények szerint amennyiben ez a kivételes fizikai és pszichés állapot az elkövető beszámítási képességére olyan kihatással van, amely a cselekmény társadalomra veszélyességének a felismerésére és az elkövető akaratának a kialakulására vonatkozó képességét korlátozza: a Btk. 24. § (2) bekezdése alkalmazására nem kerülhet sor, mivel ezt a Btk. 166/A. § szerinti privilegizált eset már magában foglalja.⁶⁴ (A Legfelsőbb Bíróság is ezzel egyező álláspontot foglalt el a BF. III. 2551/1998/3. számú, valamint a már hivatkozott BF. IV. 1467/1999/3. számú határozataiban.) E megállapítást a magam részéről aggályosnak tartom, mivel a 24. § (2) bekezdése fennforgásakor a büntetés korlátlanul enyhíthető, míg az újszülött megölése — mint *sui generis delictum* — esetében a büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ami az elkövetőre nyilvánvalóan hátrányosabb jogkövetkezményt jelent. Határozott véleményem, hogy amennyiben a szülő nőnek a szülési folyamat során, majd azt követően fennálló kivételes testi és lelki állapota igazságügyi (elme)orvos szakértői módszerekkel kimutathatóan a beszámítási képességére oly mértékben kihat, amely őt korlátozza a cselekmény következményeinek felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék, a Btk. 166/A. § megállapításának nem lehet helye.

Az újszülöttek sérelmére elkövetett emberölések vizsgálatánál, különösen az 1999. március 1. napja előtti elkövetéseknél döntő jelentősége volt az elkövetők elmeállapotának, a szülés alatt és az azt közvetlenül követő időpontban az anya pszichés állapotának. Még a legszabályosabb lefolyású esetekben is bizonyos mértékben rendellenesnek mondható a szülő anya lelkiállapota. Ez elsősorban az idegrendszer labilitásában, emocionális kiegyensúlyozatlanságában, a tudatos kontroll-funkciók csökkenésében, valamint testi és pszichés kimerültségben jelentkezik. Ez a sajátos állapot azonban nem jár szükségképpen a beszámítási képesség hiányával vagy korlátozottságával, mert az ehhez megkívánt tudatbeszűkültség csak az esetek kisebb hányadában ált fenn. A normális, gyors lefolyású szülés, még ha a szokásostól eltérő körülmények között történik is, a beszámítási képességet általában nem korlátozza.

Az elkövetők elmeállapotát már a nyomozási szakaszban megvizsgálták az igazságügyi elmeorvos szakértők, kettő kivételével, akiknél annak szükségessége fel sem merült. Az elmeorvos szakértők nyolcvan elkövető esetében (81,6 %) azt állapították meg, hogy a cselekmény elkövetésének időpontjában sem állott fenn elmebetegség, gyengeelméjűség, szellemi leépülés, tudatzavar. Ellenben tizenkilenc elkövetőnél primitív személyiségük, a pszichopathiás, illetve szociopathiás személyiségzavaruk megkönnyítette a bűncselekmény elkövetését. Az elmeorvos szakértői vélemény szerint kilenc elkövetőnél a személyiségzavar olyan fokú volt, amely korlátozta őket abban, hogy felismerjék a cselekményük társadalomra veszélyességét, vagy hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjenek. Ez a korlátozottság öt elkövetőnél enyhe, kettőnél közepes, egynél pedig súlyos fokú volt, amelyet e vádlott esetében a nagyfokú, depressziós megbetegedés okozott.

Az elmeorvos szakértői vélemények szerint a szüléssel összefüggésben kilenc elkövetőnél volt megállapítható a beszámítási képesség korlátozottsága, ami a vérvesztés okozta tudatzavarra volt visszavezethető. A korlátozottság két elkövetőnél enyhe, háromnál közepes és négyenél pedig súlyos fokú volt. Az egyik fiatalkorú vádlottnál a pszichogén tudatzavar okozta a súlyos fokú korlátozottságot.

1.6. Kísérlet és előkészület, az önkéntes elállás

⁶⁴ Berkes: 378. oldal.

Az elkövető által kifejtett szándékos magatartás, amely a halálos eredmény elérését célozza, az eredmény hiányában kísérletként értékelhető.

Az újszülött megölése kísérlete megállapításának van helye abban az esetben, ha az elkövető által tanúsított, a passzív alany életének kioltását célzó magatartása a védett jogtárgyat, a sértett életét veszélyezteti, magában hordja a halálos eredmény beálltának reális veszélyét. Például e bűncselekmény kísérlete állapítható meg, ha a szülő nő a gyermekét ölési szándékkal megszúrja, de annak életét a gyors és szakszerű orvosi beavatkozás megmenti.

A kísérlettel összefüggésben vizsgálni kell azokat az eseteket, amikor a terhelt maga hagy fel a cselekmény befejezésével, vagy hátrítja el annak eredményét.

Megállapítható az önkéntes elállás, ha az elkövető külső körülményektől nem zavartatva befejezhetné az ölési cselekményt, azonban az újszülötttel szemben fennálló erőfölénye, annak kiszolgáltatott helyzete ellenére, a gyermek sírására, szenvedésére ezzel felhagy. Fel sem merülhet a kísérlettel az önkéntes elállás megállapításának lehetősége, ha a tettes abban a tudatban hagyja abba az ölési cselekményt, hogy befejezte azt.

Jellegében más, az önkéntes elállással szemben csak befejezett kísérlet esetén megállapítható az önkéntes eredmény-elhárítás. Az önkéntes eredmény-elhárítás minden körülmények között aktív magatartást kíván meg az elkövetőtől, ugyanakkor nem feltétele a megállapításának, hogy az eredményt maga az elkövető hátrítsa el, elegendő, ha ő az, aki segítséget hív. Megállapítható például az önkéntes eredmény-elhárítás akkor is, ha az elkövető, miután fojtogatása következtében az újszülött eszméletét veszítette, a helyszínt elhagyva mentőt, orvosi segítséget hív, és ők állítják meg a halál beálltához vezető folyamatot.

Az önkéntes elállás, illetve az önkéntes eredmény-elhárítás esetén az elkövető az ún. maradék-cselekményért büntetőjogi felelősséggel tartozik.⁶⁵

Az újszülött megölése büntette előkészületét a törvény nem rendeli büntetni.

2. A bűncselekmény alanya, az alanyi oldal elemei

2.1. Alany

A cselekmény alanya speciális, mivel elkövetője csak a szülő nő lehet.

„E büntett alanya csak az a nő, ki a megölt házasságon kívül született gyermek anyja; csak ennél jönnek és jöhetnek figyelembe azok a törvény által is méltányolt okok, melyek a gyermekölés különartását és enyhébb büntetését indokolják.”⁶⁶

⁶⁵ Lásd Btk. 17. § (4) bekezdését!

⁶⁶ Angyal: ugyanott.

2.2. Bűnösség

A norma szövegéből adódóan csak a szándékos — akár egyenes, akár eshetőleges — elkövetés tartozik e tényállás hatálya alá. A gondatlan elkövetés esetén a Btk. 166. § (4) bekezdésében meghatározott gondatlan emberölés megállapításának van helye.⁶⁷

2.3. A társtettség és a részesség problematikája

A társtettség az alanyi oldalon a szándékegységet, a tárgyi oldalon a törvényi tényállás részben vagy egészben történő közös megvalósítását jelenti. A szándékegységnek az alaptényállásra kell kiterjednie. A társtettesként történő elkövetés csak az azonos törvényi tényállás alá tartozó bűncselekmények tekintetében állapítható meg, ezért a delictum vonatkozásában e bűnkapcsolati forma fogalmilag kizárt.⁶⁸ Amennyiben a bűncselekményt a speciális alany más személlyel szándékegységben, közösen valósítja meg, az extraneus elkövető szándékos emberölés minősített esetéért [Btk. 166. § (2) bekezdés i) pontja]⁶⁹ felel.

A részesség (felbújtó és a bűnsegéd) tevékenységének megítélésekor eldöntendő kérdés, hogy a bűnrészes büntetőjogi felelőssége miként alakul?

A bűnrészesség járulékos jellegéből következően az a kérdés vetődik fel, hogy a felbújtó vagy a bűnsegéd szándékos magatartása a tettesként — mint speciális alanyként — szóba jöhető anya (szülő nő) elkövetési magatartásához szervesen kapcsolódik-e?

Ha a bűnrészes — aktív vagy passzív — tevékenysége a szülő nő elkövetési magatartásával áll kapcsolatban; őt bűjtja fel a cselekmény elkövetésére vagy nyújt segítséget az ölési cselekmény megvalósításához: a Btk. 166/A. § szerinti bűncselekményhez kapcsolódó részesség szabályai szerint indokolt cselekményét büntetőjogilag megítélni.

Az ettől eltérő megoldás ahhoz a következményhez vezetne, hogy a szülő nő tettesi cselekményét a Btk. 166/A. § szerinti bűncselekményben, míg a neki részesként segítséget nyújtó magatartását a Btk. 166. § (2) bekezdés i) pontja alá eső magatartásként kellene elbírálni, amely ellentétben állna mind a bűnrészesség járulékos jellegével összefüggésben kialakult dogmatikai felfogással, mind pedig a reális és tettarányos büntetés kiszabásának gyakorlati szempontjaival.

⁶⁷ A Btk. 166. § (4) bekezdése értelmében, aki az emberölést gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

⁶⁸ Vessd össze a BH 1984. 131. számú jogesettel!

⁶⁹ Lásd a 4. számú lábjegyzetben írtakat!

A fent kifejtettekkel ellentétben a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma és a megyei bíróságok büntető kollégiumai vezetőinek 1999. május 18. napján tartott együttes tanácskozása úgy foglalt állást, hogy az újszülött megölésének speciális alanya a szülő nő, így a bűncselekmény tettese kizárólag ő lehet, míg ha a tettesi magatartáshoz felbujtói vagy bűnsegédi tevékenység járul, az ilyen személy a Btk. 166. § (2) bekezdésének i) pontja szerinti bűncselekményhez kapcsolódó részesi magatartásért felel.

Mivel ezek az ellentétes nézetek a későbbi ítélkezési gyakorlatot kedvezőtlenül befolyásolhatják, valószínű, hogy a vitát a Legfelsőbb Bíróság jogegységi határozattal fogja eldönteni.

3. A bűncselekményi egység és a halmazat kérdései

Az egyes elhatárolási és halmazati kérdésekkel összefüggésben a következőkre célszerű rámutatni. Amennyiben térben és időben egymástól eltérően a magzatelhajtás kísérletét követően élve született gyermekét az anya megöli, úgy a két bűncselekmény valóságos anyagi halmazatot képez.

Az emberöléstől eltérően alakul a rendbeliség az újszülött megölése esetében. Míg az emberölés vonatkozásában a több emberen elkövetés minősített esetként került szabályozásra, addig az újszülött megölésének tényállása nem tartalmaz sem ilyen, sem más minősített esetet. Ebből következően az általános szabályok szerint a rendbeliséget a sértettek száma határozza meg, azaz pl. ikrek megölésekor két rendbeli újszülött megölése büntette megállapításának van helye.

Amennyiben a szülő nő a szülés alatt, vagy közvetlenül azután megkísérli a gyermek megölését, de az nem vezet eredményre, ellenben később, időben elkülöníthetően eredményes ölési cselekményt hajt végre a gyermeke sérelmére, úgy cselekménye az újszülött megölése büntette kísérletének és emberölésnek minősül.

„Fák, csillagok, állatok és kövek,
szeressétek a gyermekeimet.”

(Szabó Lőrinc)⁷⁰

V.

A BIZONYÍTÁS PROBLEMATIKÁJA

1. A bizonyítás és a bizonyítás tárgyának fogalma

Király Tibor szerint a bizonyítás a hatóságok és más résztvevők megismerő tevékenysége, amely a múltban történt bűncselekmény megállapítására és e megállapítás igazolására szolgál.⁷¹ A bizonyítás célja a büntetőjogi felelősség eldöntéséhez szükséges ténybeli ismeretek megszerzése. Ebből eredően: a bizonyítás feladata az, hogy az eljáró hatóság — az eljárás résztvevőinek közreműködésével — tisztázza a bűncselekmény elkövetésére vonatkozó tényállást (ideértve az elkövető személyét is), és e tényállást a valóságnak megfelelően állapítsa meg.⁷²

A bizonyítás tárgyát a tényeknek az a köre alkotja, amelyre a bizonyítás irányul. Egy adott bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban számtalan tény valósulhat meg, amelyek közül az eljárás szempontjából egyesek jelentősek, mások nem. A Be. szerint a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető törvények és az eljárási jogszabályok alkalmazása szempontjából jelentősek.⁷³ A bizonyítás tárgyának megválasztására vonatkozóan a törvény tehát azt a követelményt támasztja, hogy a bizonyítás a megalapozott tényállás megállapításához szükséges, lényeges (releváns) tényekre, és ne a közömbös tényekre irányuljon. Büntető anyagi jogi szemszögből bizonyítani az adott bűncselekmény tényállási elemeit kell.

2. Az újszülött megölése nyomozásának sajátosságai

E delictum jogi tárgyára és tényállási elemeire a IV. részben már kitértem, ehelyütt a bűncselekmény nyomozásának néhány sajátosságáról lesz szó, a teljesség igénye nélkül.

⁷⁰ Kristó: 582. oldal.

⁷¹ Király Tibor: Magyar büntető-eljárási jog, 215. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974).

⁷² Cséka Ervin – Vida Mihály: A büntető eljárási jog vázlata. I. kötet, 174–175. oldal (JATEPress, Szeged, 1999.)

⁷³ Be. 59. § (1) bekezdés; a (2) bekezdés pedig kimondja, hogy nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek köztudomásúak, vagy amelyekről a hatóságnak hivatalos tudomása van.

Röviden vázolom a bizonyítás tárgyát és az elsődleges (halaszthatatlan) nyomozási cselekmények, illetve a nyomozás tervezése köréből a tudomásra jutás módját. Az újszülött megölése felderítésének, bizonyításának speciális taktikai szabályai közül csak a gyanúsított kihallgatásának szánok kitüntetett szerepet. Az elkövetés eszközeivel és módszereivel, az elkövetők körével, valamint az elkövetés okaival, az azokat elősegítő körülményekkel sem foglalkozom, mivel a jelzett témákat e dolgozat III. fejezetében egyrészt érintettem, másrészt nem elsődleges céloom a kriminalisztikai, illetve a kriminológiai megközelítés kidomborítása.

A bűncselekmény általános fogalmát tekintve az újszülött életének jogellenes és bűnös kioltása

A tudomásra jutás módjai közül tipikus az ismeretlen csecsemőholttest vagy holttestrésztalálása, valamint a nyomozó hatóságok észlelhetik e bűncselekményt kórházak, szakorvosi rendelőintézetek, illetve családorvos-szolgálat bejelentése alapján, amennyiben az anya a szülést követően ellátásra ott jelentkezik. Ez esetben az alapos gyanút a szülés tényének konstataciója, és az teszi kétségtelenné, hogy az anya nem tud számot adni az újszülöttről. Megjegyzendő, hogy ismeretlen újszülött sérelmére elkövetett ölési cselekmény elkövetőjének felderítését különösen az teszi problematikusá, hogy a csecsemőnek nincs múltja, ismeretségi köre, ezáltal az úgynevezett áldozati vonal ellenőrzése fogalmilag kizárt.

A nyomozás során bizonyítani kell az adott delictum tényállási elemeit. Bizonyítás tárgyát képezi tehát a passzív alany élő emberi mivolta,⁷⁴ továbbá, hogy az ölési cselekmény a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után történt-e, illetve a bekövetkezett eredmény és az elkövetési magatartás közötti ok-okozati összefüggés. Bizonyítandó továbbá a bűnösség foka, tekintettel arra, hogy a bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Bizonyítás tárgyát képezi különösen a szülő nő kivételes testi és lelki állapota, amely azért is lényeges kérdés, mert alapvetően ez az állapot alapozza meg az — emberöléshez képest — enyhébb elbírálást, legalábbis a miniszteri indoklás és a jogirodalmi értelmezés szerint. Más kérdés, hogy a törvény szövege ezt a tényállási elemet nem tartalmazza, amelyet komoly dogmatikai hibának tartok. Nem rejtem véka alá azon véleményemet sem, hogy a XXI. század küszöbén a százhusz évvel ezelőtti társadalmi viszonyokat alapul véve privilegizálni egy olyan cselekményt, ami a közfelfogás szerint — az emberölés alapesetéhez viszonyítva is — kiemelten súlyos, visszafogottan fogalmazva sem szerencsés.

⁷⁴ Nemes Sándor detektív főfelügyelő e kérdéssel így ír „*Gyakorlati nyomozás*” című könyvében: „*A gyermekölésnél első lépésünk: kikérjük az orvos szakértő véleményét; a szakértő vélemény dönti majd el, hogy valóban gyermekölés esetével vagy csak magzatelhajtással vagy ennél súlyosabb esettel állunk-e szemben. (Szándékos emberölés.)*” Idézett mű, 356. oldal (Griff Könyvkiadó kiadása, Budapest, 1944).

A szülő nőnek a szülési folyamat során, majd azt nyomban követően fennálló kivételes testi és lelki állapotának bizonyítása orvosi, illetve elmeorvosi szakkérdés. Mivel ez a speciális állapot sok esetben magára a beszámítási képességre is kihatással lehet, komoly problémát jelenthet konkrét ügyben annak megítélése, hogy vajon ez az állapot az elkövetőt a cselekmény társadalomra veszélyességének felismerésében korlátozta vagy teljességgel kizárta-e?⁷⁵ E szempontokat is figyelembe véve a gyanúsított kihallgatása során az emberölés nyomozásakor tisztázandó kérdéseken túl a következőkre szükséges kitérni:

1. az elkövető házasságban vagy élettársi közösségben élt-e;
2. milyen volt a vagyoni és egzisztenciális helyzete;
3. ki volt az újszülött apja, közölte-e vele terhességét, elismerte-e vagy tagadta az apaságot, figyelemmel annak felbujtói, bűnrészesi lehetőségére;
4. jelentkezett-e terhesgondozáson, rendszeres orvosi felügyelet alatt állt-e;
5. terhességét közölte-e más személlyel, kivel vagy kikkel (csak közvetlen hozzátartozóival vagy szélesebb körben);
6. ha terhességét titkolta, mi volt az oka, célja; előkészült-e az újszülött fogadására (kelengye beszerzése, a gyermek nevének megválasztása);
7. ha első szülése volt, tájékozódott-e valakitől ennek lefolyásáról (a várható mozzanatokról és a követendő magatartásról);
8. mikor és hogyan észlelte a magzat életjeleit és ezt követően mennyi idő múlva történt a szülés;
9. mikor jelentkeztek először a szülési fájdalmak, hol és mikor történt a szülés (egyedül vagy más jelenlétében — a rohamos szülésre, illetve a szülési önsegélyre tekintettel);
10. nem titkolt terhesség esetében a szülési fájdalmak jelentkezését követően miért nem kért orvosi segítséget, mivel magyarázza, hogy a szülést megelőzően nem vonult be szülőotthonba, kórházba;
11. milyen volt a szülés folyamata (a méhlepény mikor ment el, mi történt vele, a köldökzsinór elvágása, tépése, elkötése, fájdalom, eszméletvesztés, tudatkiesés);
12. milyen nemű volt az újszülött és milyen életjelenségeket tapasztalt (lélegzés, felsírás, mozgás);
13. az újszülött megölésének körülményei (eszköz, mód, elrejtés, véres ruhák, bűnjelek, az elkövetés indítéka).⁷⁶

⁷⁵ Vesd össze: IV. fejezet 1. 5. pontjában foglaltakkal!

⁷⁶ Forrás: Rudas György (szerk.): Kriminológia különös rész (metodika) I. kötet, 114–116. oldal (BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1973).

A szituációs ismérvek körében is említettem, hogy a privilegizált eset megállapíthatóságának feltétele, hogy az ölési cselekmény végrehajtására vagy a szülés alatt, vagy közvetlenül azután kerüljön sor. E fogalmakkal kapcsolatban a jogalkotó a törvény miniszteri indokolásában nem ad értelmezést, ennek kidolgozása tehát a bírói gyakorlatra vár. Összehasonlításuként régi jogunkból idézek néhány Kúriai döntés, mely az adott kérdéssel szorosán összefügg.

„Mellőztetett a Btk. 284. §-a alá eső bűncselekményre irányuló külön kérdés felvetése, amikor a főtárgyalás adatai szerint a vádlott házasságon kívül született gyermekét nem a szülés alatt és nem is közvetlenül, hanem három nappal a szülés után ölte meg. (K. 7645/1914. B. IX. 59.)

A magyar magánjog szerint az emberi élet a szülés befejezésével kezdődik és az orvosi tudomány megállapítása szerint az újszülött lélegzésével áll be, azonban ez a büntetőjog szempontjából nem fogadható el. A Btk. 284. §-a értelmében a szülés alatt elkövetett életpusztító cselekmény már ölés, amelynek tárgyát a törvény gyermeknek, tehát élő embernek nevezi. (K. 444/1933. Jhd. II. 49. o. J. H. VII. 609.)

A Btk. 284. §-ában foglalt tényálladék csak akkor állapítható meg, amikor a vádlott a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után, tehát még a szülési folyamat fizikai fájdalmainak hatása alatt ölte meg újszülött gyermekét. Jelen esetben pedig a vádlott tíz nappal a szülés után bocsátatott ki a bábaképző intézetből és semmi adat nem lett megállapítva arra nézve, hogy még mindig a szülési folyamat hatása alatt állott volna. (K. 43/1931. G. XXIV. 371.)

Élve világra jött méhmagzat az anyaméhből történt kiválása után önálló lényé, egyénné és így a Btk. 279. §-ába ütköző bűncselekmény⁷⁷ tárgyává: emberré lett. Az életképesség e bűncselekmény szempontjából közömbös. (K. 4559/1931. Jhd. II. 47. o. J. H. 1271.)

Nem a Btk. 284. § alá eső gyermekölést, hanem a 279. §-ban meghatározott szándékos emberölés büntetettét követi el az anya, aki férjétől való különélés idején és idegen férfitől származó gyermekét a házasság tartama alatt, közvetlen a szülés után szándékosan megölte. (K. 6154/1931. B. XXV. 117. Jhd. o. J. H. VI. 498. o.)⁷⁸

⁷⁷ A Csemegi-kódex 279. §-a a szándékos emberölés büntetettét szabályozta.

⁷⁸ Angyal–Isaák: 291–292. oldal.

„Embernek neveznek bennünket, de nincs az a sakál,
amelyik úgy összerondítana mindent, mint mi. A Föld is
szégyelli magát...”

(Isaak Babel)⁷⁹

VI.

AZ ÚJ TÉNYÁLLÁS MEGALAPOZOTTSÁGÁNAK KÉRDÉSEI

Az előszóban kitértem e dolgozat céljára, amely — többek között — az volt, hogy megvizsgálja, esetlegesen megkérdőjelezze az újszülött megölése privilegizálásának megalapozottságát. A magam részéről kétségesnek tartom, hogy a jogalkotót a tényállás megalkotásakor a társadalmi szükségszerűség motiválta. Jelen fejezetben e kételyeimnek szeretnék hangot adni.

A büntetőjog a jogilag jelentős társadalmi viszonyokat általában nem szabályozza, hanem oltalmazza. Ennek alapján védelem alá vonja azokat a jogilag elismert lényeges közösségi viszonyokat, amelyeket a jogrendszer más ágazatai előírnak. Az állam a büntetőjogot nem közvetlenül, hanem jogalkotó szerve útján hozza létre, és bűnüldöző, illetve igazságszolgáltató apparátusa révén alkalmazza. A törvényhozó azokat az emberi magatartásokat nyilvánítja bűncselekménnyé, amelyek a társadalom érdekeit sértik vagy veszélyeztetik.⁸⁰

A védett érdekek meghatározása a büntető-jogalkotás során történik meg. A Btk. 10. § (2) bekezdése, amely meghatározza a társadalomra veszélyes cselekmény fogalmát, egyben a védett jogi tárgyakként a legáltalánosabb felsorolása is. Ezzel a törvény a jogalkalmazók számára megmutatja, hogy az adott törvényhely milyen társadalmi érdeket, értéket véd. Minden bűncselekménynél külön kell elemezni a védendő társadalmi érdeket, értéket, vagyis azt, hogy milyen társadalmi tartalom van mögötte.⁸¹

E körben alapvetően két dolgot tartok problematikusnak. Az első maga a tényállás privilegizáltsága. A törvényhely beiktatásának létjogosultságát bizonygató miniszteri indokolásban foglaltak és a jogirodalmi értelmezésekben kifejtettek sem oszlatják el ilyen irányú aggályaimat. Az indokolás szerint ugyanis az új tényállás megalkotását elsődlegesen az a körülmény hívta életre, hogy a szülő nő — különösen a titkolt terhesség esetében — a szülési folyamat során kivételes testi és lelki állapotban van, és ez sok esetben a beszámítási

⁷⁹ Kristó: 536. oldal.

⁸⁰ A Btk. 10. § (1) bekezdés szerint bűncselekmény az a szándékosan vagy — ha a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti — gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre a törvény büntetés kiszabását rendel. A (2) bekezdés pedig kimondja, hogy társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely a Magyar Köztársaság állami, társadalmi vagy gazdasági rendjét, az állampolgárok személyét vagy jogait sérti vagy veszélyezteti.

⁸¹ Forrás: Wiener A. Imre (szerk.): Büntetendőség – Büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok, 13–14. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – MTA Állam- és Jogtudományi Intézet 18. Budapest, 1998).

képességre is kihatással lehet.⁸² A hivatkozott megállapítással nem szállok vitába, hiszen az anyának a szülés alatti, illetve közvetlenül azután fizikális és mentális helyzetének megítélése orvosi (elmeorvosi, pszichológusi) szakkérdés. A kulcsszó itt a titkolt terhességen van, amely több kérdést vet fel.

Mi célja volt a várandós anyának a terhessége eltitkolásával, figyelemmel arra a tényre is, hogy a terhesség egyenes következménye a szülés és — optimális körülmények között — az élve született gyermek? Nyilvánvaló, hogy az anya a terhességet azért titkolta el, mert a gyermek megszületését sem akarta nyilvánosságra hozni, vagyis legalább eshetőlegesen fel kellett, hogy merüljön benne a gondolat, amely szerint a gyermeket nem akarja megtartani. A nem kívánt gyermektől történő megszabadulás egyik lehetséges módja a gyermekkitétel, amelyet a hatályos Btk. 193. §-a családi állás megváltoztatása címszó alatt rendeli büntetni, a másik számításba jöhető megoldás pedig az újszülött megölése.

A következő kérdés az előzőhöz szorosan kapcsolódik, amelyre az V. 2. részben (Az újszülött megölése nyomozásának sajátosságai) már kitértem: a terhes nő a szülési fájdalmak jelentkezését követően miért nem kért orvosi segítséget, illetve a szülést megelőzően miért nem vonult be szülőotthonba, kórházba? A válasz egyértelműen azonos az előzővel, tettét a nem kívánt gyermektől való megszabadulás szándéka motiválta. Noha a Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelve értelmében az a körülmény, hogy az elkövetők nem készülnek fel a gyermekszülésre, nem veszik igénybe az általánosan biztosított orvosi kezelést és ellátást, egymagában nem alapozza meg az ölési cselekmény előre kitervelten elkövetettként minősítését,⁸³ én mégis egyfajta praemeditációt gyanítok, osztva az 1792. évi javaslat XXI. artikulusa 3. §-ában foglaltakat, amely szerint a csecsemőgyilkosság esetében a terhesség előzetes elhallgatása mindig súlyosbító körülménynek számítandó be.⁸⁴

A hatályos kommentár-kísérletek a bűncselekménnyel összefüggésben azt fejtegetik, hogy azok a társadalmi viszonyok, amelyek százhusz évvel korábban fennállottak (és indokolttá tették a Csemegi-kódex 284. §-ában a gyermekölés szabályozását), a mai szemlélettel nem, vagy legalábbis a nagyon elmaradott felfogás esetén igazolhatók, de teljesen megszűntnek mégsem tekinthetők.⁸⁵ Úgy vélem, hogy a szerző itt téved, mert napjainkban a házasságon vagy élettársi kapcsolaton kívül gyermeket szülő nő társadalmi megítélése korántsem negatív, és nem hozható fel enyhítő körülményként egyfajta, a szégyentől, meggyaláztatástól, a

⁸² Vesd össze a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény 40. §-ához fűzött miniszteri indokolással.

⁸³ Lásd a 43. számú lábjegyzetbe írtakat!

⁸⁴ Lásd a 30. számú lábjegyzetben írtakat!

gyermektartás és felnevelés költségeitől való félelem sem, amely régi jogunkban az enyhébb elbírálást megalapozta. Egyébként, mint láttuk, az újszülött megölése bűncselekmények ismert elkövetői közül 44,9 % -a volt hajadon, 56,1 %-a pedig egy vagy több gyereket nevelt.⁸⁶

A probléma másik oldala magában a tényállásban rejlik. Amennyiben elfogadjuk azt a megállapítást, hogy a szülő nő — különösen a titkolt terhesség esetében — olyan, a szülési folyamat során kivételes testi és lelki állapotban van, amely indokolja az enyhébb elbírálást, akkor ezt tényállási elemként a törvényhely szövegének tartalmaznia kellene. Egyfelől tehát — az 1878. évi V. törvénycikk 284. §-ban foglaltaknak megfelelően — célszerű volna a passzív alany körét szűkíteni, amely szerint az csak a házasságon (esetleg élettársi kapcsolaton) kívül született gyermek lehet; másfelől érdemes azon is kognitálni, nem lenne e megnyugtatóbb, ha ez az olyannyira preferált speciális testi és lelki állapot a tényállásban is szerepelne. Ezáltal ugyanis valamennyire védhető lenne e szakasz beiktatásának egyébként igencsak gyenge lábakon álló magyarázata.

Végezetül arra a kérdésre, hogy a jogalkotót e tényállás megalkotására ténylegesen mi készítette — hősiesen megvallom —, nem tudok kimerítő választ adni. Maradjon e probléma számomra megoldatlan.

⁸⁵ Vessd össze, Berkes: 378-379. oldal!

⁸⁶ Lásd a 7. és 8. számú mellékletet!

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Felhasznált irodalom

1. Angyal Pál: Az emberi élet elleni bűncselekmények és a párviadal (Athaneum Irodalmi és Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1928).
2. Angyal Pál: I. Endre és Szent László büntetőtörvényei (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1941).
3. Angyal Pál: Szent István és a büntetőjog (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1939).
4. Angyal Pál – Isaák Gyula: Büntető Törvénykönyv a büntettekről és a vétségekről (Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1937).
5. Bakóczy Antal: Az emberölés (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984).
6. Berkes György (szerk.): Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára (HVG–ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 1999).
7. Blaskó Béla (szerk.): Büntetőjog. Különös rész I. (Rendőrtiszti Főiskola – Rejtjel Kiadó, Budapest, 1999).
8. Cséka Ervin – Vida Mihály: A büntető eljárási jog vázlata. I. kötet. (JATEPress, Szeged, 1999).
9. Földi András és Hamza Gábor: A római jog története és intézményei (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996).
10. Hajdú Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971).
11. Kádár Krisztina és Moldoványi György: Büntető Törvénykönyv (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979).
12. Király Tibor: Magyar büntető-eljárási jog (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974).
13. Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen: Werbőczy István Hármaskönyve (Franklin-társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1897).
14. Kristó Nagy István (szerk.): Bölcsességek könyve (Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1983).
15. Marton Géza: A bűncselekmény kriminológiai fogalma (Székesfehérvár, 1907).
16. Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet (Osiris Kiadó, Budapest, 1966).
17. Nemes Sándor: Gyakorlati Nyomozás (Griff Könyvkiadó, Budapest, 1944).
18. Rudas György (szerk.): Kriminológia különös rész (metodika). I. kötet (BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1973).
19. Wiener A. Imre (szerk.): Büntetendőség – Büntethetőség. Büntetőjogi tanulmányok 18. (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó – MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, Budapest, 1998).

2. Dokumentumok

1. Legfőbb Ügyészség Büntetőbírói Főosztályának BF. 1831/2000. számú jelentése, az anyák által újszülötteik sérelmére elkövetett emberölések vizsgálatáról.
2. ORFK Bűnügyi Főigazgatóság tájékoztatója a bűnözés és a bűnüldözés alakulásáról 1999. évben (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2000.)
3. Összefoglaló adatok az egységes rendőrségi és ügyészségi statisztika adataiból (Belügyminisztérium, Budapest, 2001).

2. Felhasznált szoftverek

1. CompLex CD Jogtár (KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2000. novemberi szám).
2. Hypertextes Révai Nagy Lexikona (Woodstone Interactive Kft., Budapest, 1998).

3. Bibliográfia

1. Bakóczy Antal: Az erőszak "ára". (Kriminológiai és kriminológiai tanulmányok, 29. kötet, 1992. 131–171. oldal).
2. Cseres Judit: A véletlen. Adalékok az újszülöttek sérelmére elkövetett emberölések látenciájának megítéléséhez (Belügyi Szemle 9/1996. szám, 13–26. oldal).

3. Cseres Judit: Eltékozolt újszülöttek. Az újszülöttölést elkövető nők helyzetének kriminológiai elemzése (BM Könyvkiadó, Budapest, 2000).
4. Cseres Judit: Újszülöttek sérelmére elkövetett emberölések (Belügyi Szemle 6/1995. szám, 51–58. oldal).
5. Herczog Mária: Csecsemőgyilkosságok megelőzésének és kezelésének lehetőségei (Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok, 36. kötet, 1999, 99–120. oldal).
6. Lékó Eszter: A jogalkotás kritikája az anyák által újszülöttjeik sérelmére elkövetett emberölések ítélkezési gyakorlatában (Ügyészségi Értesítő 1/1993. szám, 29–34. oldal).
7. Lékó Eszter: Az újszülöttek sérelmére elkövetett emberölések (Rendészeti Szemle. A Belügyminisztérium folyóirata 5/1993. szám, 30–41. oldal).
8. Merényi Kálmán: Az emberi életet sértő bűncselekmények kódex szintű szabályozása Magyarországon (Kemenes-émlékkönyv, 1993, 257–267. oldal).
9. Nyerges Lajos: Az emberölések felderítéséről [Interjú Vickó Istvánnal. (Rendészeti Szemle. A Belügyminisztérium folyóirata 10/1992. szám, 43–47. oldal)].
10. Sándor Judit: Az élet vagy az emberi méltóság? (Világosság 7/1995. szám, 41–50. oldal).
11. Sereg András: Az élet elleni bűnözés. Agresszió. (1996. 154–156. oldal).
12. Somfai Balázs: Gondolatok az abortuszról (Magyar Jog 10/1999. szám, 614–612. oldal).
13. Ulmann György: Az emberölések bizonyításának helyzete a büntetőeljárás vizsgálati szakaszában (Rendészeti Szemle. A Belügyminisztérium folyóirata 12/1992. szám, 27–36. oldal).

MELLÉKLETEK⁸⁷

1. számú melléklet A bíróságok ítélezési gyakorlata

A kiszabott szabadságvesztés mértéke	Az elítélések száma a törvény módosítása		Az arányok százalékban kifejezve	A büntetőeljárás felfüggesztése a törvény módosítása		Arányuk százalékban kifejezve
	előtt	után		előtt	után	
13 év	1		1,02			
7 év	2		2,04			
6 év		1	1,02			
5 év	3	1	4,08			
4 év 6 hónap	1		1,02			
4 év	1		1,02			
3 évtől 3 év 6 hónap	21	3	24,49			
2 év 6 hónaptól 3 év	7	2	9,18			
2 év	31	7	38,78	20	6	26,53
1 év 6 hónaptól 2 év	11	1	12,25	11	1	12,25
1 év	2	2	4,08	2	2	4,081
1 év alatt	1		1,02		1	1,02

2. számú melléklet Az újszülöttek sérelmére az anyák által elkövetett ölési cselekmények és a vádlottak számának alakulása

Év	Az ügyek száma	A vádlottak száma
1992 II. félév	5	6
1993	9	9
1994	11	11
1995	15	15
1996	13	13
1997	8	8
1998	13	13
1999	18	19
2000. I. félév	4	4

3. számú melléklet

⁸⁷ Forrás: a hivatkozott legfőbb ügyészségi jelentés. A számadatok az 1992 II. félévtől 2000. I. félévig terjedő időszakban jogerős bírói határozattal befejeződött büntetőügyekre vonatkoznak.

A bűncselekmények területi megoszlása

Megyék	Vádlottak száma
Bács-Kiskun	6
Baranya	5
Békés	7
Borsod-Abaúj-Zemplén	5
Budapest	8
Csongrád	6
Fejér	4
Győr-Moson-Sopron	2
Hajdú-Bihar	1
Heves	3
Jász-Nagykun-Szolnok	10
Komárom-Esztergom	
Nógrád	1
Pest	10
Somogy	7
Szabolcs-Szatmár-Bereg	10
Tolna	2
Vas	6
Veszprém	4
Zala	1

4. számú melléklet Az elkövetők életkor szerinti megoszlása

Az elkövetők életkora	Az elkövetők száma	Arányuk százalékban kifejezve
18 éven aluli	18	18,37
18 és 23 év közötti	35	35,71
24 és 33 év közötti	26	26,53
34 és 40 év közötti	16	16,23
40 év felett	3	3,06

5. számú melléklet Az elkövetők iskolai végzettsége

Iskolai végzettség	Az elkövetők száma	Arányuk százalékban kifejezve
--------------------	--------------------	-------------------------------

Írástudatlan		
Általános iskola 1–4. osztályát végzett	3	3,06
Általános iskola 5–7. osztályát végzett	8	8,16
Általános iskolát végzett	46	46,94
Szaktanácsképző iskolát végzett	24	24,49
Középiskolát végzett	16	16,33
Főiskolát, egyetemet végzett	1	1,2

6. számú melléklet
Az elkövetők foglalkozás szerinti megoszlása

Foglalkozás	Az elkövetők száma	Arányuk százalékban kifejezve
Tanuló	14	14,29
Háztartásbeli	14	14,29
GYES-en, GYED-en lévő	14	14,29
Segéd- vagy betanított munkás	8	8,16
Szaktanácskás	13	13,27
Alkalmazott	8	8,16
Munkanélküli	19	19,39
Egyéb (pl. eltartott)	8	8,16

7. számú melléklet
Az elkövetők családi állapota

Családi állapot	Az elkövetők száma	Arányuk százalékban kifejezve
Hajadon	44	44,90
Férjezett	35	35,71
Férjezett, de különváltan él	5	5,1
Elvált	2	2,04
Élettársi közösségben él	12	12,25

8. számú melléklet
Az áldozatok helyzete az elkövetők családi állapotához képest

Családi állapot	Az áldozatok száma	Arányuk százalékban kifejezve
Házassági életközösségen belül született	32	32,65
Házassági életközösségen belül született, de nem a férj az apa	7	7,14
Házassági életközösségen kívül született	42	42,86
Rendezett házasságon kívüli kapcsolatból született (pl. élettárs)	16	16,33
